1 / 2014

RIKU

RIKOSUHRIPÄIVYSTYS

20

Rikosuhripäivystys 20 vuotta!

RIKUn 20-vuotisjuhlasminaari
Petra Kjällman luotsasi RIKUa 20 vuotta
RIKUn uusi toiminnanjohtaja esittäytyy

Suomen Setlementtiliitto • Ensi- ja turvakotien liitto • Suomen Mielenterveysseura
Mannerheimin Lastensuojeluliitto • Suomen Punainen Risti • Kirkkohallitus

RIKU-lehti ilmestyy seuraavan kerran Syyskuussa 2014.

Toimitus:
Päätoimittaja
Jaana Koivukangas
Toimitussihteeri
Heli Yli-Räisänen
Toimituskunnan jäsen
Jaana Koivukangas
Maatu Arkio-Lampinen
Veli Hukkanen
Jenni Lehtonen

Kansikuva:
Kuvapankki

Julkaisija:
Rikosuhripäivystys (RIKU)
Maistraatinportti 4 a 7 kerros,
00240 Helsinki
www.riku.fi

Kustantaja ja ilmoitushankinta:
Printmix Oy
Sulkapolku 3 00370 HELSINKI
www.printmix.fi
vaihde 020 710 9510

Taitto ja painatus:
Printmix Oy, Mika Trogen

Painos: n.5000 kpl

ISSN 1455-1381
Jakelu: RIKUn toimistot ja palvelupisteet ilmoittajat www.riku.fi (sähköinen versio)

RIKU on valtakunnallisesti verkottunut toimija, jonka tehtävä on parantaa rikoksen uhrin, hänen läheisensä ja rikosasiassa todistavan asemaa vaikuttamalla ja tuottamalla palveluita.

RIKUn arvoja ovat asiakaslähtöisyys, vastuullisuus, luotettavuus, tasapuolisuus sekä yhteistyön ja välittämisen kulttuurin edistäminen yhteiskunnassa. RIKUn toimijat ovat valittuja ja koulutettuja vapaaehtoisia sekä palkattuja ammattilaisia. Pääsiallisia rahoittajia ovat Raha-automaattiyhdistys ja valtio.

Tukipalvelut rikoksen uhrille, hänen läheiselleen ja rikosasian todistajalle ovat:
- Auttava puhelin 0203 16116
- Juristin puhelinneuvonta 0203 16117
- Kysymys - vastauspalvelu verkossa www.rikunet.fi
- Syrjinnän vastaista neuvontaa, ks www.riku.fi Syrjintä
- Todistajan tukea ks. www.riku.fi Palvelut
- Nuoren rikoksen uhrin tueksi www.riku.fi/nuoret
- Henkilökohtaista tukea 29 palvelupisteestä www.riku.fi Yhteystiedot

RIKU on yhteistyöhanke, jota toteuttavat yhteistyösopimukseen perustuen Ensi- ja turvakotien liitto Kirkkohallitus, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Mielenterveysseura, Suomen Punainen Risti ja Suomen Setlementtiliitto. Tärkeimpiä muita yhteistyökumppaneita ovat alaa sivuavat viranomaiset ja järjestötoimijat.

RIKUSSA TÄLLÄ KERTAA

Pääkirjoitus.....3

Uusi toiminnanjohtaja esittäytyy.....5

RIKUn 20-vuotisjuhlaseminaari.....6

Petra Kjällman muistelee RIKUn historiaa..10

Vapaaehtoiset kertovat RIKU-kokemuksistaan.....12

Poliisin ja RIKUn yhteinen taival.....14

Vainoaminen on huonosti tunnistettava rikos.....18

Rikosuhrimaksu käyttöön?.....20

Lakimuutoksia 2014.....20

Visitor ja poliisi yhteistyössä.....22

Valitokonttori ja RIKU kehittävät uhrien asiakaspalvelua.....24

Nuoret ja viharikokset.....25

Uhrina ulkomailla.....27

Turvallisuuskävelyllä ennaltaehkäistään vaaratilanteita.....30

Nuorten sovitteluesite.....32

Yhteystiedot.....34

Kirja-arvio: Katsaus suomalaiseen lähisuhdeväkivaltaan.....35

RIKUN ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen juhlavuosi

RIKU täyttää tänä vuonna 20 vuotta, ja se on näiden vuosien aikana kasvanut merkittäväksi toimijaksi suomalaisessa rikosuhrityössä. RIKU on tehnyt myös uraauurtavaa työtä nuorten rikosuhrien auttamiseksi.

Lapsi tai nuori rikoksen uhrina on erityisen haavoittuvassa asemassa. Lapseen tai nuoreen kohdistunut rikos vaikuttaa usein hänen koko elämäänsä ja voi lisäksi vaikuttaa hänen kykyynsä myöhemmin olla turvallinen aikuinen seuraavalle sukupolvelle. Lisäksi lapsi ei välttämättä edes ymmärrä, että häntä kohdellaan lainvastaisesti eikä tiedä oikeuksistaan. Nuorikaan ei usein tiedä, miten hänen tulisi toimia, eikä välttämättä uskalla pyytää tilanteessa apua. Lapsi kokee myös herkästi syyllisyyttä – ”olen huono, paha, ja se oli oma vikani”. Lapsi saattaa vaieta siitä syystä, että hän uskoo pärjäävänsä tilanteessa jotenkuten, mutta pelkää mitä tapahtuu, jos hän kertoo. Lapsen ja nuoren mahdollisuus saada apua onkin täysin aikuisten varassa.

Tänä vuonna YK:n lapsen oikeuksien sopimus täyttää 25 vuotta. Lapsen oikeuksien sopimuksen neljä yleisperiaatetta ovat: syrjimättömyys, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus elämään ja kehitykseen sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen. Nämä periaatteet tulee huomioida kaikissa lapsia koskevissa asioissa.
Lapsen asema onkin parantunut monessa mielessä viimeisten vuosikymmenten aikana. Lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan kiinnitetään yhä enemmän huomiota viranomaisten taholta, ja kynnys ilmoittaa epäilyistä on madaltunut. Kuritusväkivalta on vähentynyt 20 vuodessa puoleen.

Silti on myös paljon parannettavaa. Lasten kokema köyhyys on enemmän kuin kaksinkertaistunut parissa- kymmenessä vuodessa, eikä päätöksenteossa edelleenkään tehdä lapsivaikutusten arviointia. Säästöpäätöksiä tehtäessä ei priorisoida lasten ja perheiden hyvinvointia, eikä lapsen kuulemista ole viety käytäntöön sopimuksen edellyttämällä tavalla. Lapsiin kohdistunut vakavan väkivallan määrä on pysynyt samalla tasolla, ja lapset kokevat edelleen väkivaltaa aikuisia enemmän.
Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsi on aina oikeutettu erityiseen suojeluun ja huolenpitoon, eikä sopimuksessa mainita kotikuntaa tai kansallisuutta. Näin ollen sopimus koskee myös paperittomia lapsia ja yksintulleita turvapaikanhakijoita. Silti Suomesta katoaa joka vuosi alaikäisiä turvapaikanhakijoita, myös pieniä lapsia. Tietoa siitä, kuinka moni lapsi joutuu ihmiskaupan uhriksi, ei ole. Paperittomille lapsille ei aina turvata koulunkäyntiä.

Molempien juhlavuosien yhteinen tärkeä kysymys meille aikuisille onkin: kuinka hyvin turvaamme kaikkien lasten oikeudet kehitykseen ja erityiseen suojeluun? Kuinka hyviä olemme kuulemaan ja kunnioittamaan lasten näkemyksiä? Lapsi ei hyödy lainmukaisista oikeuksistaan ja niitä vastaavista valtioiden, kuntien, vanhempien ja muiden aikuisten velvollisuuksista, mikäli ne eivät johda sellaisiin konkreettisiin toimiin, jotka todella suojaavat hänen kehitystään.

> Mirjam Kalland. Kuva: Matti Matikainen

Mirjam Kalland
RIKUn puheenjohtaja
MLL:n pääsihteeri

*Upean 20-vuotisen uran RIKUn toiminnanjohtajana tehnyt **Petra Kjällman** jäi eläkkeelle, ja hänen suuriin saappaisiinsa astui maaliskuussa uusi toiminnanjohtaja **Leena-Kaisa Åberg**. RIKU-lehti haastatteli uutta tulokasta.*

Teksti: Heli Yli-Räisänen
Kuva: Sami Liukkonen

Yhdenvertaisuus ja saaristomökkeily ovat uuden toiminnanjohtajan sydäntä lähellä

Mistä tulet RIKUun, ja miten RIKU on sinulle ennestään tuttu?

Tulen Suomen Punaisesta Rististä, jossa olen työskennellyt pakolais- ja maahanmuuttotyön päällikkönä ja viime vuodet pääsihteerin erityisavustajana. RIKU on vuosien varrella tullut tutuksi, koska SPR on yksi RIKUn ylläpitäjätahoista. Petra oli kollegani silloin, kun Punainen Risti oli RIKUn koordinaatiojärjestö, mutta siitä on jo yli kahdeksan vuotta. Koulutukseltani olen valtiotieteiden maisteri ja työn ohella olen opiskellut muun muassa johtamista ja esimiestyötä sekä vaikuttamista.

Millaisia haasteita näet uudessa työssäsi on nyt?

Nyt aluksi haasteena on ottaa haltuun RIKUn toiminta järjestökokonaisuuden johtamisesta ja talousasioista työn sisältöihin ja vaikuttamistyöhön. Tätä helpottaa paljon se, että RIKUn toiminnan tarkoitus ja tavoitteet ovat selkeitä, työntekijät ovat erittäin sitoutuneita ja osaavia, ja RIKUlla on toimivat verkostot järjestöihin, viranomaisiin ja päättäjiin.

Ei varmaan ole yllätys, että lähitulevaisuuden tärkein tavoite on rahoituksen saattaminen riittävälle tasolle, jotta voimme tavoittaa nekin, jotka eivät RIKUsta tiedä ja vastata palvelun tarpeeseen. Valmisteilla olevan rikosuhrimaksun toteutumisen eteen tulemme siis panostamaan vahvasti. Varainhankinta muutenkin on toiminnanjohtajan perustyötä, jossa on käännettävä kaikki mahdolliset kivet pitäen kuitenkin toiminnan perustehtävä selkeänä.

Millaisia eväitä tuot mukanasi uuteen tehtävääsi?

Minulla on pitkä ura järjestömaailmassa, kokemusta monenlaisista tehtävistä pienessä ja suuressa järjestössä. Olen verkostoitunut hyvin, ja vaikuttamistyö sekä kansainväliset tehtävät ovat aina olleet keskiössä.

Punaisen Ristin työssä on paljon samankaltaisuuksia RIKUn kanssa: valtakunnallista toimintaa johdetaan alueellisen rakenteen kautta, ja vapaaehtoiset ovat avainasemassa. Siitä on varmaan hyötyä, että pystyn peilaamaan RIKUn toimintaa muiden järjestöjen malleihin ja toimintatapoihin. RIKUn yhteistyömalli on kuitenkin ainutlaatuinen ja toimii hyvin juuri tämänkaltaisessa toiminnassa.

Jag klarar mitt jobb också på svenska och hoppas att vi i framtiden kan utvidga vår service på svenska. Maahanmuuttotyön taustani tulee varmasti näkymään siinä, että yhdenvertaisuus ja erityisen haavoittuvassa asemassa olevien aseman vahvistaminen näkyvät tavoitteissa.

Miten rentoudut työajan ulkopuolella?

En pärjäisi ilman liikuntaa, ja uinti on ykkönen! Parasta urheiluviihdettä on 16-vuotiaan tyttäreni käsipallomatsien seuraaminen. 20-vuotias poikani on jo opiskelijanuori, jonka kanssa pelataan sulkapalloa ja vietetään yhteisiä sunnuntaiaterioita. Vauhtia riittää, kun myös mieheni kaksi jo täysi-ikäistä tytärtä ovat mukana yhteisissä riennoissa.

Säiden lämmettyä avataan moottoripyöräkausi. Hyppään pyörän tarakalle ja sitten menoksi. Sydäntäni lähellä on – ja siellä saa varman irtioton arjesta – mökki Hiittisten saaristossa.

Teksti ja kuvat: Annukka Timonen

RIKUn 20-vuotisseminaarissa keskusteltiin painavista asioista ja jaettiin halauksia

Lasten oikeudet, rahoitusuudistus, uhrin asema sekä vapaaehtoisten jaksaminen nostatti keskusteluja RIKUn 20-vuotisseminaarissa. Tilaisuudessa jaettiin myös toiveikkaita tulevaisuuden näkymiä sekä juhlittiin – vaikkakin haikein hyvästein – toiminnanjohtaja ***Petra Kjällmannin*** *eläkkeelle jäämistä*

> Vasemmalta oikealle: Satu Hintikka, Petra Kjällman

Onko lapsella ihmisoikeuksia?

Provosoivasti aloitan väittämällä, että lapsi on ihminen, ja kaikki ihmisiä koskevat perusoikeudet koskevat myös lapsia, sanoi Mannerheimin Lastensuojeluliiton pääsihteeri ja RIKUn hallituksen puheenjohtaja **Mirjam Kalland** puheessaan.

Seminaarissa useampi puhuja nosti esille lasten oikeudet rikoksen uhrina tai silminnäkijänä. Oikeuksien heikko toteutuminen kävi ilmi jokaisen puheissa.
Ongelmat viranomaisten heikossa tiedonjaossa vaikuttaa lasten asemaan merkittävästi, ja ilmoitusvelvollisuus ei toimi vielä niin kuin sen pitäisi. Lisäksi erilaisten rahoitusten leikkaukset aiheuttavat vakavia ongelmia toiminnalle.

Oikeusministeri **Anna-Maja Henrikssonin** mukaan hallitus on pyrkinyt ratkaisemaan ongelmaa osaltaan lastenasiaintalo-mallin avulla. Uuden mallin avulla pyritään helpottamaan lasten asemaa muun muassa lisäämällä viranomaisten tiedon jakamista sekä keskittämällä tarvittavien tutkimuksien tekemiset sekä haastattelut yhteen paikkaan. Erilaisilla oppailla toivotaan olevan merkitystä tulevaisuudessa.

Kjällman nosti esille, kuinka perheväkivaltatilanteissa myös lapsi on uhri. Kansanedustaja **Kari Tolvanen** muistutti, että lapsena saadulla avulla on suuri merkitys tulevaisuudessa.
– Minuun ottavat yhteyttä aikuiset ihmiset, joita on lapsena pahoinpidelty pahasti. Selkää on poltettu erilaisilla raudoilla ja niistä on jäänyt vakavia arpia. Erään uhrin jalka on pahoinpidelty niin pahasti, että hän ontuu koko loppuelämänsä.
Hän kertoi, että yhteistä kaikille näille uhreille on katkeruus. Katkeruus siitä, etteivät lääkärit silloin ilmoittaneet sosiaaliviranomaisille tai poliisille asiasta, sanoo Tolvanen.

Lasten näkemysten selvittäminen ja niiden kunnioittaminen on Suomessa vielä suuri haaste.

Kalland painotti vielä ulkomaalaistaustaisten lasten aseman. Mihin katoavat Suomessa alaikäiset turvapaikanhakijat?

Rahoituksella merkittävät vaikutukset

Vaikea taloustilanne on aiheuttanut RIKUlle sekä muille järjestöille vaikeuksia vuosien varrella.
– Taloudellisesti vaikeina aikoina on erityisen tärkeää, että huolehdimme niistä ihmisistä jotka tarvitsevat yhteiskunnan tukea eniten. Rikoksen uhrit ovat yksi tällainen ryhmä, sanoo Henriksson puheessaan.

Tilannetta on pyritty ratkaisemaan rikosuhrimaksulla. Uuden maksun tarkoituksena on auttaa vakauttamaan RIKUn taloudellista tilannetta sekä tuoda toisenlainen ansaintamalli.
– Rikoksen tekijältä perittävä maksu toimisi rikosuhripalveluksen uutena tulonlähteenä ja sillä rahoitettaisiin osa tukipalveluiden kuluista, sanoo Henriksson.

Tolvasen mukaan tukipalveluilla on suuri merkitys. Myös vahingonkorvauksien saaminen on uhreille tärkeää. Vaikka valtio ei varsinaisesti avusta uhreja taloudellisesti, tulisi heitä kuitenkin opastaa, mistä korvauksia voisi hakea.
– Tämä on yksi pieni asia, mutta on tärkeää osoittaa uhrille tietynlaista oikeudenmukaisuutta, sanoo Tolvanen.

Asenteet hidastavat yhteistyötä

Asenteiden muokkaamiselle on tarvetta. Jäykät asenteet ovat yksi osa-alue, joiden muuttamiseen vaaditaan vielä paljon työtä.

> Tiina Rantanen, Jaana Kauppinen, Kari Tolvanen, Petra Kjällman, Mirjam Kalland, Jaana Koivukangas

>Vasemmalta oikealle: Olavi Hautaniemi, Pentti Lemmetyinen

> Kari Ketola, Leena-Kaisa Åberg, Ossi Takkinen

Lasten oikeuksista puhuttaessa asenteet nousivat yhdeksi merkittäväksi tekijäksi. Kalland kertoi, että edelleen eletään siinä uskossa, että lasta voi kohdella hieman huonommin kuin aikuista. Tolvanen nosti esille viranomaisten suhtautumisen hankaliin tilanteisiin.
– Laki vähän hankaloittaa ja hidastaa, mutta meillä on asennevamma, jos joku viranomainen väittää ettei tässä pystytä toimimaan, sanoo Tolvanen.

Asenteet ovat vaikuttaneet myös RIKUn toimintaan. Jäykkä suhtautuminen vapaaehtoisiin sekä epäilys ammattitaidon riittämättömyydestä on Kjällmanin mukaan tuonut RIKUn toimintaan lisää haasteita. Myös uhrin asemaa ei aina ymmärretä.
– Olemme saaneet kuulla, että jokainen on oman onnensa seppä, sanoo Kjällman.

Huolenpidolla päästään pitkälle

Seminaarissa pureuduttiin myös työntekijöiden jaksamiseen sekä uhrin, todistajien ja rikoksentekijöiden tukemiseen.

Rikoksen uhriksi joutuminen vaikuttaa ihmisen minuuteen, ja läheiset saattavat joutua todistamaan pitkiä sekä raskaita prosesseja. Uhrit tarvitsevat tukea pystyäkseen jatkamaan elämäänsä. Lisääntyvä perheiden yksinäisyys sekä tukiverkkojen puute näkyy yhä selkeämmin ja korostuu etenkin lapsien kohdalla.
– Yksinäisyys on myrkkyä. Se on kaikkein vaarallisinta, sanoi Kalland.

Vapaaehtoiset tai muut uhrien kanssa työskentelevät kaipaavat myös tukea. Uhrien asioiden eteenpäin vieminen ja tukeminen voi viedä useita vuosia. Erilaiset epäoikeudenmukaisuudet, esimerkiksi vakavien rikoksien pienet tuomiot saattavat saada työntekijän tuntemaan itsensä mitättömäksi.
– Asioiden päätökseen vieminen saattaa viedä vuosia, ja me olemme sen kaiken todistajia, sanoi Pro-tukipisteen toiminnanjohtaja **Jaana Kauppinen**.

Ihmisten kanssa työskentely edellyttää kohtaamista, ja dialogiin pääseminen vaatii aitoa läsnäoloa. Tämä lisää uupumuksen riskiä niin työntekijöiden kuin vapaaehtoistenkin keskuudessa.
– Minä en voi ymmärtää toisen pelkoa tai surua käymättä omassa surussa tai peloissa. Tässä kohtaa työntekijät ovat haavoittuvimmillaan, sanoo Kauppinen.

Monipuolista tukea ja neuvontaa ei tulisi unohtaa tarjota rikoksentodistajille. Epärealistiset pelot kuten elokuvamaiset autojen räjäyttämiset tai vainot ovat nostaneet tuen merkityksen pinnalle. Monissa

> Anne Veijola, Veli Hukkanen

tapauksissa todistajat ovat pelänneet jopa niin paljon, että he ovat kieltäytyneet todistamasta.
– Kaivataan rauhallista neuvontaa sekä opastusta siihen, mikä se tilanne oikeasti on, sanoo Tolvanen.

Rikoksentekijöiden tukemista ei tulisi myöskään unohtaa. Työskentely rikoksentekijöiden kanssa edesauttaa uhrin tilannetta.
– Mitä useampi rikoksentekijöistä ei palaudu rikoksen tielle, sitä vähemmän tulee jatkossa rikoksen uhreja, sanoo Kjällman.

Tolvanen nosti esille vielä suomalaisen vankilajärjestelmän. Hän hieman kritisoi ajatusmaailmaa, missä ajatellaan ettei vankila paranna ketään.
– Meillä on loistava vankilajärjestelmä. Siellä tarjotaan monenlaisia ohjelmia ja eivätkö nämä ole hyviä asioita? sanoo Tolvanen.

Rikoksia tarkastellessa tulisi tutkia sitä, kuinka moni rikoksentekijä on itse ollut aikoinaan uhri. Tätä tapaa tulisi soveltaa etenkin nuorten rikoksentekijöiden kohdalla.
– Pieni poika, joka ei enää koskaan halua pelätä muuttuukin pelottavaksi. Se ei ole enää mikään ihmeellinen asia, toteaa Kalland.

Vakavista puheista kutkuttaviin nauruihin

Painavien asioiden lisäksi seminaarissa saatiin kuulla nauruhermoja kutittavia tarinoita, ja muutama serenadi.

Kauppinen väritti puhettaan kertomalla tarinan taidokkaasta, mutta ehkä hieman humoristisesta murtovarkaasta. Varas putsasi järjestön tilat moitteettomasti, mutta osoitus järjestön tekemän työn arvostuksesta lämmitti jälkikäteen.
– Ammattitaitoinen varas oli siirtänyt kirjahyllystä kannettavan tietokoneeni kohdalle juuri uunituoreen Rikosuhripäivystyksen julkaisun ”rikoksella loukattu”. Tämä osoitti minulle sen, että myös sillä puolella arvostetaan meidän toimintaamme, sanoi Kauppinen.

RIKUn toiminnan alusta asti ollut toiminnanjohtaja Petra Kjällman vuorostaan sai nauttia toimitusjohtaja **Pentti Lemmetyisen** laulamasta serenadista ja kuulla useita onnentoivotuksia. Diasarjat kuluneista vuosista sai yleisön pärskähtämään nauruun ja hivutti tunnelmaa illan juhlia kohti.

> Petra muistettiin juhlaseminaarissa topakkana toiminnanjohtajana
Kuva: Annukka Timonen

Teksti: Annukka Timonen

RIKUn toiminta vasta alkamassa

Yhteistyötä, osaamista ja oppimista. Petra Kjällmanin jäädessä eläkkeelle hän toteaa RIKUssa töiden vasta alkaneen. Toiminnalla on monia haasteita edessä ja keskusteluihin ollaan vasta pääsemässä.

Rikosuhripäivystyksen idean kerrotaan rantautuneen Suomeen Ruotsista. **Petra Kjällman** kertoo, kuinka edesmennyt ruotsalainen korttelipoliisi **Per Svensson** kävi lobbaamassa rikosuhripäivystyksen ideaansa Suomessa.
– En osaa sanoa, kuinka paljon Svenssonin puheilla oli vaikutusta Suomeen, sanoo Kjällman.

Rikoksen uhrin tuen tarpeeseen kiinnitti huomiota myös tasa-arvoasiainvaliokunnan väkivalta jaosto, jonka seurauksena 1993 kutsuttiin järjestöjä sekä ministeriön edustajia keskustelemaan asiasta. Kjällman oli yksi osallistujista.
– Kokouksessa päätettiin, että asiaa pitää tutkia, ja rahoitus kaivettiin taskun pohjalta.

Tutkimustuloksista vahvistus järjestöjen arveluihin

Rikosuhripäivystyksen tarpeellisuutta kartoittaneessa tutkimuksessa todettiin toiminnalle olevan sosiaalista tilausta, vaikka sen tarvetta ei vielä tunnistettu. Kyselyyn vastanneet eivät mieltäneet auttaneensa rikoksen uhreja vaan esimerkiksi perheväkivaltaa kokeneita. Tutkimuksen tulokset antoivat myös sysäyksen työryhmän perustamiselle, ja asiaa lähdettiin viemään hitaasti eteenpäin.

Vuonna 1995 myönnetty Ray-rahoitus mahdollisti projektin johtajan palkkaamisen. Hyvät kokemukset järjestötyöstä sekä ajatus, että kerrankin sosiaalialan ammattilainen oli asiantuntija, saivat Kjällmanin tarttumaan haasteeseen.
– Se oli hulppea tunne, sanoo Kjällman.

Hän kuvailee Rikosuhripäivystyksen toiminnan aloittamista haasteellisena ja mahdollisuutena, joka tulee vain kerran elämässä eteen.
– Alussa tuntui, että astuin koon 47 saappaisiin 39:n jalalla. Koskaan en ollut aiemmin projekteja vetänyt enkä tuntenut rikosprosesseja. Minulla oli vain fiilis, että tällaiselle on tilausta.

Kokemuksen kautta toimintamalli muokkaantui ja toi uusia kokemuksia. Kävi myös selväksi, kuinka suuresta yhteiskunnallisesta asiasta lopulta oli kyse.

Oppeja, oivalluksia sekä punakynämerkintöjä

RIKUn ensimmäiset vuodet olivat suurimmaksi osaksi opettelua. Vastaavanlaista palvelua ei Suomessa ollut, joten mallia muista järjestöistä ei voitu ottaa.

Ensimmäisen avustushakemuksen kirjoittamisesta Kjällman sai paljon oppia.
– Hakemus lähetettiin korjattavaksi RIKUn silloisen johtoryhmän puheenjohtajalle ja Suomen mielenterveysseuran toiminnanjohtaja **Pirkko Lahdelle**. Se hakemus palautui punakynällä korjattuna, niin että siellä oli yksi lause oikein, nauraa Kjällman.
Seuraavana vuonna oli vain yksi punakynämerkintä.
– Se oli hieno tunne, minä olin oppinut jotain!

Kjällman muistelee myös Pirkko Lahden oppia eräästä seminaarista. Hän kuvailee, kuinka aina tilaisuuden tullen Lahti otti osaa yleiskeskusteluun ja aloitti sen sanomalla "Pirkko Lahti Suomen mielenterveysseurasta".
– Mietin sitä, kunnes minulla syttyi lamppu. Eihän kyseessä ollut pelkästään se, mitä hän siellä puhui, vaan että hän nousemalla ylös ja sanomalla "Suomen mielenterveysseura", nostaa esille omaa taustajärjestöään.
– Siltä istumalta otin sen käyttöön.
Siitä lähtien jokaisessa seminaarissa RIKUn työntekijät pyrkivät olemaan aktiivisia yleiskeskusteluissa ja lisäämään tietoa RIKU-toiminnasta ja sen asiantuntemuksesta.

Yhteistyön merkitys RIKUn toiminnassa

Yhteistyötä on painotettu RIKUn toiminnassa. Myös henkilöstön osaamisella ja toimintatavoilla on ollut suuri vaikutus menestykseen.
– Henkilöstön pysyvyydellä ja sillä, että kaikki puhaltaa yhteen hiileen, on valtava merkitys onnistumisessa. Se on äärimmäisen tärkeää, sanoo Kjällman.

Poliisi on ollut alusta asti RIKUn tärkeimpiä yhteistyökumppaneita. Poliisin ylimmän johdon kanssa yhteistyö on ollut helppoa, mutta kaikkien kanssa yhteistyö ei ole sujunut yhtä mallikkaasti. Uhreja huomioivien uusien käytäntöjen siirtyminen kentälle on ajoittain ollut hyvin haastavaa, jopa tuskallisen hidasta. Vasta viimeisten vuosien aikana on tapahtunut huomattavaa kehitystä. Yksi merkittävimmistä muutoksista oli poliisin esitutkintalomakkeeseen ilmestynyt kysymys "kerroitko Rikosuhripäivystyksen toiminnasta".
– Kysymys saatiin lomakkeeseen, joka tarkoitti sitä, että poliisissa oli otettu vakavasti tämä asia.

Myös alueelliset erot ovat vaikuttaneet RIKUn yhteistyöhön poliisin kanssa.
– Joillakin alueilla meni yhteistyö poliisin kanssa älyttömän hyvin, mutta ei tullut ainuttakaan asiakasta. Sitten oli niitä alueita, joissa poliisilta alkoi tulla asiakkaita ja oli alueita, missä ei kerta kaikkiaan tapahtunut vuosiin mitään, sanoo Kjällman.

Haasteita ja kiviä kengässä

RIKUn toiminta on onnistumisten lisäksi kokenut myös tuskallisia hetkiä. Kahden aluetoimiston alas ajamiset ovat olleet rankkoja paikkoja.
– On ollut aikoja, jolloin vetovastuussa oleminen on ollut rankaa ja olen ollut todella väsynyt, enkä ole erottanut kärpästä härkäsestä. Työn palkitsevuus on silti aina voittanut, ja voimat sekä työmotivaatio ovat palanneet. On ollut hienoa saada tehdä työtä, jolla on todellista merkitystä, Kjällman sanoo.

> RIKUn toiminta on levinnyt 20 vuodessa laajalti Suomea

Tarve tukisuhteiden tehostamiseen ja lisäämiseen on ollut kova asiakasmäärien lisääntyessä. Myös pelko, ettei rahoitus riitä, tai että sitä ei ensivuodelle saada, on pakottanut toimimaan jatkuvassa epävarmuudessa ja riskilläkin.

Myös RIKUlle korvaamattomat vapaaehtoiset ovat saaneet epäilyjä osakseen. Viranomaisten oli alkuun vaikea hyväksyä, että kokeneet vapaaehtoiset voivat tehdä yhtä hyvää työtä kuin ammattilaiset, joskus jopa parempaa.
– Nykyään vapaaehtoistyötä arvostetaan paremmin, Kjällman toteaa.

Vaikka vaikeudet on tehty voitettaviksi, tuntui voiton saavuttaminen välillä liiankin takkuiselta. Terveydenhuollosta ei tule edelleenkään yhteydenottoja niin kuin pitäisi, vaikka uhreja vierailee siellä päivittäin. Etenkin päivystyspoliklinikat ohjaavina tahoina loistavat poissaolollaan.
– Aina vaan ei riitä, että esitteen antaa käteen, kommentoi Kjällman.

Tulevaisuuden valoisuus

Pitkä ura RIKUssa päättyy hyvällä mielellä. Järjestö on kärkijoukoissa aktiivisena vaikuttajana, ja toiminta on jäämässä hyviin käsiin.
– Olen yrittänyt kaivaa mielestäni, missä vaiheessa alkaa nousta se "voi että, en haluaisikaan lähteä". Se tunne ei ole noussut. Olen hirveän hyvilläni ja hyvällä mielellä, sanoo Kjällman.

Hyvään mieleen vaikuttaa etenkin kaksi asiaa. Yksi niistä on itsenäisyyspäivän aattona saatu tieto 150 000 euron lisärahoituksesta kuluvalle vuodelle, mikä takaa sen, että RIKU selviää kunnialla tästä vuodesta. Toinen asia on uuden toiminnanjohtajan **Leena-Kaisa Åbergin** aloittaminen tehtävässä.
– Olen sitä mieltä, että Rikosuhripäivystys siirtyy nyt uuteen kehitysvaiheeseen, arvelee Kjällman.

Töitä järjestöllä on paljon. RIKUn toiminta saa jatkuvasti uusia piirteitä, sillä teknologia ja rikokset muuttuvat. Myös tukeminen on monialaisempaa kuin ennen. Tulee uusia rikoksia kuten esimerkiksi ihmiskauppa ja internet-rikollisuus, joiden uhrien auttaminen vaatii uudenlaista osaamista.

Kjällmanin mukaan muun muassa niin sanotun uhridirektiivin vaikutukset vaikuttavat varmasti paljon RIKUun. Nyt on uuden toiminnanjohtajan aika johtaa RIKUa eteenpäin.

Teksti ja kuvat: Annukka Timonen

Vapaaehtoisten arki rikosuhripäivystyksessä

Vapaaehtoiset ovat yksi Rikosuhripäivystyksen tukipilareista. RIKUn vapaaehtoiset kohtaavat työssään rikoksen uhreja, jotka ovat kokeneet muun muassa vapaudenriistoa, väkivaltaa tai vainoamista. Mutta miten vapaaehtoiset itse kokevat työnsä ja miten toiminta on muuttunut? RIKUn kolme vapaaehtoista kertovat, mikä sai heidän lähtemään mukaan toimintaan.

> *Tuula on toiminut RIKUn vapaaehtoisena jo 17 vuotta!*

Solveig, 68, entinen lasten ja nuorten psykiatrinen sairaanhoitaja aloitti RIKUssa vapaaehtoisena kymmenen vuotta sitten. Vaasan ensimmäiseen ruotsinkieliseen vapaaehtoisryhmään hän ilmoittautui, kun ”jotain vain piti tehdä”.
– Se tuli just siihen hetkeen, kun tuntui, että jotain pitää tehdä. Se oli kuin tilaustyötä, sanoo Solveig.

Hän toimii rikoksen uhrien tukihenkilönä sekä päivystää puhelimessa. Yhteiset käynnit oikeusaputoimistossa, sairaalassa tai oikeudenkäynneissä ovat tuttuja.

” Tuntuu valoisalta, kun pystyy palauttamaan toisen toimintakyvyn ja omatoimisuuden.”

Vapaaehtoiseksi Solveig kertoo lähteneensä myös siksi, että hän on tottunut kohtaamaan ihmisiä, joilta matto on vedetty jalkojen alta.
– Tämä tuntui omalta. Ihmiset kriisissä eivät tunnu vierailta.

Kannustavaa toiminnassa on nähdä työnsä sekä avun merkitys toiselle. Rikos horjuttaa hetkellisesti uhrin elämänhallintaa, mutta tuen saanti auttaa saamaan arjesta kiinni.
– Olen nähnyt monen jäävän kriisi- ja pelkotiloihin esimerkiksi päällekarkauksen seurauksena. Se on invalidisoinut ihmistä, Solveig kertoi.
– Pienellä avustuksella ihminen saa kiinni arkipäivästään, kun apu tulee oikealla hetkellä. Tuntuu valoisalta, kun pystyy palauttamaan toisen toimintakyvyn ja omatoimisuuden. Se on palkitsevaa, hän sanoi.

Solveig myös kokee rikosuhripäivystyksen toiminnan kannustavana ja vapaaehtoista tukevana toimintana. Töitä voi tehdä silloin kuin vapaaehtoiselle sopii, eikä syyllisyyttä tarvitse tuntea.

” Monta kertaa huomaa puhelun loputtua, että uhri ei halunnut muuta, kuin että joku kuuntelee”

– Tämä on hyvä systeemi, totesi Solveig.

Erilaiset rikokset haastavat vapaaehtoisia

Perhepäivähoitajana työskentelevä **Eila**, 51, on toiminut Turun RIKUn toiminnassa 12 vuotta. Hän toimi ensin vapaaehtoisena rikosten sovittelijana, kunnes löysi RIKUn toiminnan.

Puhelinpäivystäjänä toimiva Eila kokee ihmisten auttamisen ja ongelmien ratkomisen haasteellisena. Aina erilaiset puhelut sekä lyhyessä ajassa selvitettävät rikokset saavat välillä vapaaehtoisenkin ihmettelemään.

Kymmeneen vuoden aikana Eila ei koe rikosten olleen kertaakaan samanlaisia. Myös tekniikan kehittyminen on vaikuttanut rikoksien muotoon. Häiriköinti on muuttunut useiden puheluiden sijaan monien tekstiviestien lähettämiseksi. Kotirauhan rikkomiseksi luokitellut ”tekstiviestipommit” aiheuttavat uhrille usein ahdistusta ja stressiä.
– Aina tulee uusia rikoksia, jopa sellaisia joista ei ole koskaan aiemmin kuullutkaan. Esimerkiksi tekstiviestien lähettäminen. Ennen ihmiset eivät soittaneet kertoakseen, että ”minulle tulee 200 tekstiviestiä päivässä”.

Teknologia on myös helpottanut vapaaehtoisen työtä.
– Netistä saa paljon tietoa. Tarvittavan tiedon löytää nopeasti ja helposti eikä tietoa tarvitse enää etsiä papereista, Eila sanoi.

”Uhrit ovat kauhean kiitollisia. Kerran sain jopa enkelikortin.”

> *Eila neuvoo asiakasta puhelimessa.*

Uhrien auttaminen ei aina kuitenkaan onnistu. Kaikkea asioita ei aina tiedä ja välillä uhrille joutuu toteamaan, että kaikki voitava on tehty. Kiitosta kuitenkin tulee ja palkitsevaa on huomata, että oli kyseessä mikä rikos tahansa kuunteleminen on tärkeintä.
– Monta kertaa huomaa puhelun loputtua, että uhri ei halunnut muuta, kuin että joku kuuntelee. Puhelun alussa uhri saattaa olla hädissään ja hyvin itkuinen, mutta puhelun lopussa hän naureskelee. Siinä huomaa, että on pystynyt auttamaan toista, sanoi Eila.

Tukihenkilö auttaa viemään asioita eteenpäin

Ennen näyttelyiden järjestäjänä toiminut **Tuula**, 74, aloitti vapaaehtoisena 17 vuotta sitten. Hän kertoo ajautuneensa Helsingin RIKUn vapaaehtoistoimintaan vahingossa. Hänen naapurinsa oli aluetoimiston työntekijä ja houkutteli Tuulan mukaan.
– Vastustin hirveästi ja sanoin, ettei se sovi minulle.
– Naapurini sanoi että tule edes koulutukseen ja katsotaan sitten. Sillä tiellä olen edelleen, naurahti Tuula.

Tukihenkilönä toimimisen Tuula tuntee omakseen. Ihmisten auttaminen ja toisten asioista huolehtiminen on tuttua. Kielitaitonsa ansiosta Tuula on pystynyt auttamaan myös muun muassa venäjänkielisiä uhreja.
– Tässä voi tehdä jotain toisten hyväksi.

Tukihenkilöt, joutuvat usein erilaisiin ja jopa yllättäviin tilanteisiin. Vaikka poliisi tai lakimiehet eivät ole tulleet Tuulalle tutuiksi, on hän pystynyt tunnistamaan samoja rikoksentekijöitä oikeudessa.

– Ensimmäinen asiakkaani oli raiskauksen uhri. Kyseinen raiskaaja tuli vastaan toisessakin oikeudenkäynnissä. Hän ehti jo istumaan vankilassa, mutta oli uusinut rikoksensa, sanoi Tuula.

Vaikka uhrien tarinat ovat rankkoja ja henkisesti haastavia, heiltä saatu kiitos auttaa jatkamaan.
– Uhrit ovat kauhean kiitollisia. Kerran sain jopa enkelikortin.
Asiakas antaa aina ymmärtää, kuinka paljon voi auttaa pelkällä hiljaisella läsnäololla.

Väkivallan uhrit rikosprosessin keskiöön

Havukka-ahon ajattelija -klassikkoteoksen Konsta Pylkkäsen mukaan jälkiviisaudessa on ihminen viisaimmillaan. Poliisin työssä ei voi välttyä kohtaamasta rikosten uhreja ja näkemästä rikosten aiheuttamia fyysisiä ja henkisiä jälkiä. Tämä poliisityön nurja puoli ei yllättänyt minua aloittaessani poliisina 1981. Minulla on aina ollut halu auttaa kanssaihmisiä, ehkä en siksi turtunut pahuuden kohtaamiseen. Paljon olen oppinut ja nähnyt kehitystä, ja siitä syystä kirjoitan nyt asioita paremmin ymmärtävänä jälkeenpäin, kirjoittaa Veli Hukkanen.

> Nuori lainvalvoja Hukkanen.
Kuva: Veli Hukkasen arkisto

Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa ei ollut Suomessa vielä nostettu vakavaksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi 1980-luvun alkupuolella. Perheväkivaltaa pidettiin paljolti yksityisasiana. Lainsäädäntö oli puutteellista muihin Pohjoismaihin verrattuna, ja laaja yhteiskunnallinen ja poliittinen keskustelu oli vasta viriämässä. Ensimmäiset turvakodit oli Suomessa avattu vasta 1970-luvun lopulla.

” Muistan elävästi, kun jalkapartiossa juoksin ja painin ensimmäisen rosvoni, vankikarkurin, kiinni Vanhassa kirkkopuistossa Helsingissä. Ensimmäinen rikoksen uhri ei ole jäänyt mieleen”

Rikosuhrit ja poliisikoulutus 1980-luvun alussa

Poliisin peruskoulutuksen keskiössä olivat järjestyspoliisin valvontatehtävät sekä niihin liittyvä lainsäädäntö ja toimivaltuudet. Rikostutkinnan osalta painotus oli muotomääräyksissä, lainsäädännössä sekä tutkintataktiikassa ja -tekniikassa.

Kotikeikoista on mieleeni jäänyt opettaja **Matti Nurmen** legendaarinen ohje tehtäväpaikalle saavuttaessa: ”Täytyy sitten muistaa ottaa se turvavyö irti ennen kuin nousee autosta, ettei mene saappi (Saab) selässä kotikeikalle”. Perheväkivallasta ei puhuttu mitään – kotipahoinpitelyt olivat asianomistajarikoksia.

Koulutuksessa käsiteltiin asianomistajatermiä, asianomistajan kuulusteluja ja asianomistajarikoksia. Muistan vieläkin ulkoa asianomistajan määritelmän: asianomistaja on rikoksen kautta välittömästi loukatun tai vaarannetun oikeushyvän haltija.

Koulutusmateriaalista löysin vain parista kohdasta ”uhri” -sanan. Ne liittyivät henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten asianomistajakuulusteluihin. Tuolloin uhriksi miellettiin ja uhri-sanaa käytettiin vain henkirikosten ja törkeiden väkivaltarikosten tai vakavien onnettomuuksien uhreista.

Tekijäkeskeisyys

Oletko kuullut jonkun leikkivän poliisia ja uhria? Epäilen. Mutta poliisi ja rosvo -leikki on aina ollut pikkupoikien suosiossa. Näin on myös poliisityössä. Muistan elävästi, kun jalkapartiossa juoksin ja painin ensimmäisen rosvoni, vankikarkurin, kiinni Vanhassa kirkkopuistossa Helsingissä. Ensimmäinen rikoksen uhri ei ole jäänyt mieleen.

Poliisitoiminta on aina ollut tekijäkeskeistä. Kansalaisetkin odottavat poliisin jahtaavan rikollisia ja selvittävän rikoksia. Kenttäpoliisina sain monesti kuulla liikennesakkoa kirjoittaessani: ”Menkää ottamaan kiinni oikeita rosvoja, älkääkä kiusatko tavallisia kansalaisia.”

1980-luvulla poliisin ei odotettu erityisesti huolehtivan rikosten uhreista. Poliisin odotettiin kyllä tehokkaalla valvonnalla ennakolta ehkäisevän rikoksia ja häiriöitä – ja sitä kautta uhriutumista. Se oli jo tuolloin laissa määritelty poliisin keskeiseksi tehtäväksi.

Väkivaltaa kaduilla ja kodeissa

Rosvojahdin lisäksi 1980-luvulla polii-

” Monet poliisiasemalle rohjenneista ylipuhuttiin luopumaan rikosilmoituksen tekemisestä. Osittain tämä johtui poliisikulttuurista, joskus suoranaisesta laiskuudesta.””

sia työllistivät häiriköivät ja sammuneet juopot ja irtolaiset, humalaisten väliset tappelut kaduilla sekä kotihälytykset. Runsaasti poliisin resursseja kohdentui alkoholista aiheutuneiden ongelmien hoitamiseen.

Pahoinpitely yksityisellä paikalla ei ollut virallisen syytteen alainen rikos, joten poliisipartiot eivät uhranneet paljon aikaa kotikeikkoihin. Niiden hoitaminen oli lyhytjänteistä, ja ratkaisut olivat suoraviivaisia. Useat vakio-osoitteet olivat alkoholistien murjuja, joissa tapeltiin ja käytiin hälytyksellä tämän tästä, joskus monesti samana päivänä.

Väkivallan päätekijäksi asunnossa henkilöityi yleensä mies tai miehet, vaikka merkkejä myös naisten väkivaltaisuudesta olisi ollut nähtävissä. Helpoin ratkaisu poliisille tilanteen rauhoittamiseksi oli miehen tai miesten poistaminen tai vieminen putkaan.

Tavanomainen toimintamalli perheväkivaltatehtävällä oli viedä mies putkaan, antaa naiselle neuvo hakea lääkärintodistus vammoista ja mennä tekemään pahoinpitelystä rikosilmoitus, jos katsoi etunsa vaativan.

Yksityisasunnoissa poliisille aiheuttivat enempiä toimenpiteitä törkeät pahoinpitelyt ja henkirikokset tai niiden yritykset. Niistä välitettiin tietoa myös sosiaalitoimelle. Lastensuojeluilmoituksia tehtiin vain lapsiin kohdistuneissa vakavissa rikoksissa tai muissa rankoissa lastensuojelun tarve -tilanteissa.

Rikosuhrit poliisiasemalla

Harvat perheväkivallan uhrit tulivat jälkikäteen tekemään rikosilmoitusta poliisille. Monet poliisiasemalle rohjenneista ylipuhuttiin luopumaan rikosilmoituksen tekemisestä. Osittain tämä johtui poliisikulttuurista, joskus suoranaisesta laiskuudesta. Uhrien torjuntataktiikkaa sovellettiin toisinaan myös muissa asianomistajarikoksissa.

Esitutkintaan edenneet perheväkivaltajutut olivat poliisille erittäin turhauttavia tutkittavia. Näytön hankkiminen pahoinpitelyyn oli vaikeaa. Moni asianomistaja perui rangaistusvaatimuksensa tai jätti saapumatta kuulusteluun. Lisäksi perumisia tapahtui myöhemmässä vaiheessa. Pahoinpitelyn todistajia oli harvoin saatavissa.

Uhri jäi useimmiten rikosprosessissa täysin oman onnensa nojaan poliisikuulustelujen jälkeen. Harvat poliisit tiesivät turvakodin olemassaolosta. Jotkut saattoivat osata neuvoa uhria yleisestä oikeusavusta tai maksuttomasta oikeudenkäynnistä.

Syyttäjälle tai tuomioistuimeen asti päätyneiden juttujen menestymismahdollisuudet olivat heikot väite vastaan väite – tilanteessa muun näytön ollessa heikkoa. Tehtävällä käynyt poliisipartio kutsuttiin harvemmin todistajaksi. Tekijä pääsi usein kuin koira veräjästä, ja monen uhrin kohdalla väkivallan kierre jatkui.

Jälkiviisautta

Mennyttä arvioitaessa täytyy muistaa, että 1970- ja 1980-lukujen yhteiskunta oli kansallisen lähihistoriamme kehityspolun myötä kehittynyt sellaiseksi. Valtaa pitävä sukupolvi oli paljolti sodan ja sen jälkeisen ajan kokenutta. Hyvinvointiyhteiskuntaa oli rakennettu. Silti viranomaisten valmiudet auttaa perheväkivallan uhreja olivat varsin heikot.

Poliisin oma keinovalikoima sekä tosiasiallinen mahdollisuus ohjata uhreja avun piirin oli vähäinen. Silti jo tuolloin monet poliisit – itseni mukaan lukien – käyttivät paljon aikaa tapausten selvittelyyn ja uhrien neuvontaan. Vuosikymmenien jälkeen haluan uskoa, että näillä kohtaamisilla oli merkitystä ja apua uhrien elämään.

Muutoksen tuulia 1990-luvulla

Vuonna 1989 voimaan tullut esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädäntö on yksi merkittävimpiä poliisitoimintaan vaikuttaneita lakimuutoksia Suomessa. Sillä oli myönteistä vaikutusta uhrin näkökulmasta muun muassa siten, että laki velvoitti poliisia kirjaamaan rikosilmoituksen. Todella merkittäviä lakiuudistuksia uhrin asemaan tapahtui kuitenkin vasta 1990-luvulla ja edelleen 2000-luvulla.

Kansainvälisten sopimusten velvoitteet, lainsäädännön muutokset, kansalliset väkivallan ehkäisyn ohjelmat ja turvallisuustalkoot 1990-luvulla edellyttivät, että poliisissa piti ryhtyä kehittämään sekä omia että viranomaisyhteistyön toiminta- ja palveluprosesseja. Helsingissä tämä alkoi ensin poliisin ja sosiaalitoimen ja myöhemmin terveystoimen yhteistyön kehittämisellä. Tässä työssä olen ollut alusta asti mukana.

RIKUn ja poliisin yhteistyön kehittämisen avainhenkilö Suomessa on ollut **Mikko Lampikoski** 1990- ja 2000 -luvuilla. Mikon siirryttyä Helsingin poliisilaitokselta poliisin ylijohtoon, minä jatkoin Mikon jalanjäljillä RIKUn Uudenmaan aluetyöryhmässä 1998-2010. RIKU-lehden toimituskunnan jäsen olen ollut vuodesta 2002 alkaen.

Kehitystä ja haasteita 2000-luvulla

Poliisikoulutus ja poliisitoiminta ovat ottaneet valtavan kehitysloikan 30 vuodessa. Silti rikoksesta epäilty on edelleen poliisitoiminnan keskiössä. Poliisin tietojärjestelmät on perinteisesti rakennettu tekijäkeskeisesti. Rikoksesta epäiltyjä koskevien kiinniottojen, pidätysten, vangitsemisvaatimusten ja tutkintavankien määrät tilastoidaan tarkasti. Perheväkivallaksi luokiteltujen pahoinpitelyrikosilmoitusten määriä seurataan, mutta poliisin kuulustelussa käyneiden lähisuhdeväkivallan uhrien määriä ei tilastoida eikä seurata. Ehkä poliisin uudessa tietojärjestelmässä on tähänkin toimiva työkalu.

Rikosuhrien palvelut ovat kuitenkin kohentuneet paljon viime vuosina. Tänä päivänä on paljon auttavia tahoja uhreille, joiden piiriin poliisi ja muut viranomaiset ohjaavat uhreja ja tekijöitä. Monitoimijaista yhteistyötä uhrien auttamiseksi tehdään rikosprosessin alusta alkaen. Tätä varten poliisiasemilla Helsingissä työskentelee useita muita viranomaisia ja muun muassa RIKUn työntekijä.

Kehittämistyö jatkuu ja uusia haasteita riittää. Mielestäni erityisesti väkivaltarikoksissa uhrin tulisi olla enemmän rikosprosessin keskiössä – yhdessä tekijän kanssa.

Poliisin verkkosivuilla www.poliisi.fi sekä Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston lähisuhdeväkivallan ehkäisyn verkkosivustolla www.kotivakivalta.fi löytyy paljon tietoa sekä linkkejä uhreille ja tekijöille tarkoitettuihin palveluihin.

Kirjoittaja Veli Hukkanen on Helsingin poliisilaitoksen ylikomisario, joka on virkavapaalla ja poliisikoordinaattorin tehtävässä Helsingin kaupungilla. R

Vainoaminen
on yleinen mutta huonosti tunnistettava rikos

Oulussa käsiteltiin vainoon liittyvää lainsäädäntöä ja viranomaistoimintaa Varjo-hankkeen seminaarissa Oulussa 11.2.2014. Paikalla oli sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, järjestötyöntekijöitä, poliiseja, oikeuslaitoksen ja syyttäjäviraston edustajia sekä asianajajia. Seminaari oli tupaten täynnä, ja halukkaita osallistujia olisi ollut enemmän, kuin mitä paikkoja pystyttiin tarjoamaan.

Varjo-hankkeessa kartoitetaan ennaltaehkäisevän työn mahdollisuuksia ja kehitetään vainon eri osapuolten kuntoutusta. Hankkeen keskeisinä näkökulmina ovat läheisten huomioiminen, kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen sekä viranomaisten välinen yhteistyö.

Kokemusasiantuntijan näkölulmaa

Seminaarin avasi kokemusasiantuntija **Mia Oksala** kertomalla omakohtaisesta eronjäl-keisestä vainostaan. Hän kuvasi suhteensa alkua prinsessaelämäksi, kaikki oli kuin unelmaa. Ajan kuluessa suhteeseen alkoi liittyä henkistä ja fyysistä väkivaltaa puolison taholta. Oksala kertoi, kuinka vaikeaa oli irrottautua väkivaltaisesta suhteesta; häpeä epäonnistumisesta ja pelko sekä alistuminen olivat läsnä. Eron jälkeen alkoi vaino. Pelko pysyi läsnä, tuli suojattomuutta ja turvattomuutta.

Oksala kertoi vainon koostuvan pienistä paloista, pienistä teoista, jotka toistuvat tiheästi. Jopa kukkapaketit ja muut lahjat vainottu uhri tunnistaa häirinnäksi, muistutukseksi. Vainoaja käyttää valtaa, jonka hän on erossa menettänyt. Hän piti vuoden alusta voimaan tullutta lakia (lisää

> Vainoseminaari oli tupaten täynnä osallistujia.

alla) edistysaskeleena vainoilmiön tunnistamisessa. Viranomaiset tunnistavat vainoa heikosti, joissain tapauksissa jopa uhria syyllistetään. Vainoajan tekoja pidetään vaikeana erokriisinä tai eroriitana. Puuttumattomuus kannustaa vainoajaa lisäämään kiusaamista.

Vainoajan käyttäytyminen tulee huomioida kokonaisuutena. Mia Oksalan mielestä viran-omaisten kouluttamista vainosta tulee lisätä, varsinkin lastensuojelun työntekijöiden koulutus on tärkeää. Vainon kriminalisoinnin myötä rangaistusasteikon laajentaminen olisi tärkeää. Oksalan mukaan uhrien keskuudessa elää pelko, että vainoamisesta annetut tuomiot jäävät sakkojen tasolle.

Oikeussiantuntijan näkökulmaa

Matti Tolvanen, OTT, rikosoikeuden professori Itä-Suomen yliopistosta luennoi vainosta rikoksena. Vaino on kriminalisoitu vuoden alusta.

Rikoslain 25:7a§
• Joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, vainoamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Muut uudistukset:
• Viestintärauhan rikkominen
– RL 24:1a §
– ” Joka häirintätarkoituksessa toistuvasti lähettää viestejä tai soittaa toiselle si-ten, että teko on omiaan aiheuttamaan tälle huomattavaa häiriötä tai haittaa”
– Ei enää paikkaedellytystä
• Häirintä
– HE 216/2003
– ” Joka koskettelemalla tai muulla siihen vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaa-lista itsemääräämisoikeutta”

Tolvanen pohti luennossaan, suojaavatko lakimuutokset vainottua riittävästi. Rikosoikeudel-linen suoja on aina vaillinaista. Uhri tarvitsee myös muita tukitoimia suojakseen. Oikeusprosessiin lähteminen on raskasta uhrille ja vainon toteennäyttäminen vaikeaa. Ainoastaan aika näyttää, minkälaiseksi oikeuskäytäntö muodostuu, ja jäävätkö rangaistukset sakkojen tasolle.

Psykiatrian näkökulmaa

Hannu Säävälä, apulaisylilääkäri, oikeuspsykiatri OYS oikeuspsykiatrian yksiköstä, lu-ennoi vainoon liittyvästä arvioinnista ja väkivallanriskin arvioinnista. Väkivallan vaara on dynaaminen, riski käyttää väkivaltaa vaihtelee yksilöllisesti ja tilannekohtaisesti. Väkivalta-riskin arvioinnissa keskeistä on tekijän/vainoajan lapsuuden aikaiset väkivaltakokemukset, aiempi väkivaltaisuus ja päihdeongelma.

Lapsuudessa väkivallan näkeminen voi olla pahempaa kuin sen kokeminen, se voi kasvattaa suuresti riskiä käyttää väkivaltaa. Vainoamiseen liittyvät motiivit ovat liukuvia. Usein motiivina on tekijän ja uhrin suhde, näistä ex-parisuhde on riskialttein. Suhde voi olla myös tuttavasuhde, esimerkiksi työkaveruus/ammatillinen suhde, julkisuussuhde – uhri on julkisuuden henkilö tai ihan sattumanvarainen tuntematon, jota tekijä alkaa vainota.

Puolet vainoajatyypeistä on *hylättyjä kumppaneita*, jotka ovat vaarallisimpia. Tällöin on suuri väkivallan tai henkirikoksen riski. Muita vainoajatyyppejä ovat:
Rakkauden etsijät vainoavat yksipuolisen rakkauden takia, ovat kiusankappaleita, käyttävät harvoin väkivaltaa.
Kyvytön kosija -tyyppinen vainoaja ei usein kykene ilmaisemaan itseään, hänellä on huonot sosiaaliset taidot, haluaa seksiä, vaihtaa herkästi kohdetta, käyttää harvoin väkivaltaa.
*Kaunainen kostaja -tyyppinen v*ainoaja purkaa (omasta mielestään) kokemaansa vää-ryyttä, käyttää häirintää ja uhkailua, mutta on harvoin väkivaltainen. Pyrkii tahraamaan uhrinsa maineen.
Seksin saalistaja -vainoaja on harvinainen, usein tällaisen uhri ei tiedä vainosta, vainoaja haluaa alistavaa seksiä, erittäin korkea väkivaltariski.

Vaino aiheuttaa tuhoa kohteelleen; uhri kuormittuu suuresti henkisesti ja traumatisoituu. Vaino voi eskaloitua väkivallaksi. Vaino usein pitkittyy, sitä voi jatkua vuosikausia. Vainoaminen voi myös uusiutua tai jatkua vainoajan löytäessä uuden uhrin – tämä on hyvin yleistä parisuhdevainossa. Tekijä aiheuttaa myös itselleen haittaa vainoamisella, energia sitoutuu vain tähän päämäärään, elämä kapeutuu.

Säävälän mukaan vainon uhrin tunnistaminen on ensisijaisen tärkeää. Vakavat tapaukset tulee ohjata paikalliseen Marak-ryhmään (Marak moniammatillinen riskinarviointimenetelmä). Vainon väkivallan riskin arviointi uhrikeskeisesti on mahdollista vain karkeasti, tämän kaltaista tutkimusta tulisi kehittää.

Poliisin näkökulmaa

Milla Kynkäänniemi, vanhempi rikoskonstaapeli Oulun poliisista kertoi vainosta poliisin työssä, mitä keinoja viranomaisilla on auttaa vainon uhria. Hän kuvasi vakavaa vainotapausta Oulun seudulla, jonka yksi seuraamus oli henkirikos. Kyseinen vainoamistapaus jatkuu yhä. Viranomaisten keinot puuttua ovat tavanomaiset: rikosilmoitukset laittomista uhkailuista, salakatselusta, kotirauhan häirinnästä. Vainolaki tuo uuden puuttumiskeinon.

Oulussa toimii myös Marak-toimintamalli, josta on saatu useiden asiakkaiden kohdalla hyviä tuloksia. Turvallisuutta on saatu parannettua, mutta onko vainoa saatu loppumaan – sitä on hankala arvioida.

Kynkäänniemen mukaan viranomaisilla on ongelmia kokonaisuuden hahmottamisessa (asiaan liittyy muun muassa lapset, taloudelliset asiat, turvallisuus), ja auttamisessa oleellista on, että viranomaiset luottavat toisiinsa, että tieto kulkee.

Varjo-hankkeen nettisivuilla on julkaistu uusi opas *Digitaalinen vaino parisuhteessa.* On tärkeää, että vainon uhrit ja heidän tukenaan olevat ammattihenkilöt ymmärtävät, kuinka teknologia toimii, miten se altistaa riskeille, ja kuinka noita riskejä voidaan vähentää. Oppaassa esitellään useimmin käytettyä digitaalista teknologiaa ja siihen liittyviä riskejä. www.varjohanke.fi

RIKUn näkökulmasta vainon kriminalisointi tuo viranomaisille ja uhreja kohtaaville tahoille keinoja tunnistaa ja puuttua vainoon. Vainon uhreille se tuo uutta toivoa selviämiseen, vainon loppumiseen ja tekijän vastuuttamiseen.
Varjo-hanke järjestää lisäseminaareja aiheesta loppuvuodesta muun uassa pääkaupunkiseudulla.

Kirjoittaja Maarit Saukko on RIKUn Pohjois-Suomen Aluetoimiston aluejohtaja

Uhripoliittinen toimikunta ehdottaa rikosuhrimaksun käyttöön ottoa

Poikkihallinnollinen, kolmen ministeriön asettama uhripoliittinen toimikunta julkaisi väliraporttinsa tammikuussa 2014. Raportissa toimikunta ehdottaa rikosuhrimaksun käyttöön ottamista. Rikoksentekijöiltä perittävällä maksulla katettaisiin osa rikoksen uhreille suunnattujen tukipalveluiden kuluista.

Uhrin tukipalveluiden kestävän rahoitusmallin selvittäminen riittävien ja alueellisesti kattavien palvelujen varmistamiseksi on kirjattu sekä hallitusohjelmaan että sisäisen turvallisuuden ohjelmaan. Tavoitteeksi on asetettu sellainen rahoitusmalli, jossa rikoksentekijä osallistuu rikoksen uhrin tukipalvelujen rahoittamiseen. Käytännössä rahoitusmallin pohtiminen on ollut uhripoliittisen toimikunnan keskeisin tehtävä syksyllä 2013.

Uhripoliittinen toimikunta ehdottaa väliraportissaan, että rikosuhrimaksu perittäisiin kaikilta rikoslakirikoksista oikeudessa tuomituilta henkilöiltä, jotka on tuomittu sellaisesta rikoksesta, jossa vankeusrangaistus on mahdollinen. Tällaisia henkilöitä on vuosittain noin 55 000. Lisäksi rikosuhrimaksu perittäisiin niiltä henkilöiltä, joille syyttäjä määrää rangaistusmääräysmenettelyssä sakkorangaistuksen sellaisesta rikoslakirikoksesta, jossa vankeusrangaistus on mahdollinen. Poliisi antoi vuonna 2012 runsaat 100 000 rangaistusvaatimusta tällaisista rikoksista.

Toimikunta arvioi, että rikosuhrimaksu voisi olla suuruudeltaan noin 50 euroa. Maksun suuruutta ja useita muita maksuun liittyviä periaatteellisia ja käytännön kysymyksiä arvioidaan erikseen jatkovalmistelun yhteydessä. Jatkovalmistelu eli rikosuhrimaksua koskeva lainvalmistelutyö on jo aloitettu oikeusministeriössä.

Uhripoliittisen toimikunnan määräaika päättyy vuoden 2014 lopussa. Tänä vuonna toimikunta keskittyy tukipalveluiden rakenteellisiin kysymyksiin, yhteistyön mahdollisuuksiin eri toimijoiden välillä, kansainvälisten velvoitteiden edellyttämiin toimenpiteisiin sekä niihin uhripoliittisiin kysymyksiin, joita halutaan edistää jatkossa ja mahdollisesti sisällyttää seuraavaan hallitusohjelmaan.

Toimikunnassa ovat edustettuina oikeusministeriö, sisäministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, valtiovarainministeriö, Rikosuhripäivystys, Kuntaliitto, Raha-automaattiyhdistys, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Tukinainen ry sekä Monika-Naiset Liitto ry. Toimikunta kuulee työssään niitä keskeisiä tahoja, jotka eivät ole toimikunnassa edustettuina. R

Kirjoittaja Elina Ruuskanen työskentelee erikoissuunnittelijana oikeusministeriössä ja on uhripoliittisen toimikunnan toinen sihteeri.

Rikoksen uhriin vaikuttavia uusia lakimuutoksia 2014

Laki lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä laajeni koskemaan myös pahoinpideltyjä lapsia.

Muutoksella yhtenäistetään seksuaalirikoksen uhriksi ja pahoinpitelyrikoksen uhriksi joutuneiden lasten oikeuspsykiatristen tutkimusten toteutumista, yhdenvertaistetaan tutkimuspalvelujen saatavuutta ja laatua sekä korjataan pahoinpitelyrikosten uhriksi joutuneiden lasten epätasa-arvoista asemaa tutkimuksiin pääsyssä.

- Lakia sovelletaan alle 16-vuotiaisiin lapsiin tai erityistapauksissa alle 18-vuotiaisiin.
- Lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämistä koskevassa laissa on säännökset viranomaisten tietojen saannista ja luovuttamisesta ilman huoltajan suostumusta, mikä on tarpeen esimerkiksi tilanteessa, jossa huoltaja on epäiltynä.
- Laissa tarkoitettuja tutkimuksia ovat mahdollisen lapseen kohdistuneen rikoksen selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi tehtävät tutkimukset ja selvitykset kuten lapsen haastattelu, tarvittavat somaattiset, psykologiset ja muut lääketieteelliset tutkimukset sekä tutkimukseen perustuva lausunto. Lisäksi tutkimuksiin kuuluvat myös vanhempien tai sijaisvanhempien haastattelut.
- Poliisin ja syyttäjän kannalta esitutkintaprosessi nopeutunee ja esitutkinnan laatu paranee.
- Esitutkintaprosessi, hoitoon ohjaus ja hoidon toteutuminen helpottuvat, koska laki mahdollistaa viranomaisten välisten tietojen vaihdon myös pahoinpitelyrikosten selvittämisessä.

Viestintärauhanrikkominen

• Viestintärauhan rikkomiseen syyllistyy se, joka häirintätarkoituksessa toistuvasti lähettää viestejä tai soittaa toiselle siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa häiriötä tai haittaa. Säännös laajentaa häirintäviestinnän rangaistavuutta muihinkin viestintävälineisiin, eikä rangaistavuus ole enää sidottu siihen, että puhelu tai viesti vastaanotetaan kotirauhan piirissä.
• Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.
• Viestintärauhan rikkominen on asianomistajarikos.

Vainoaminen

• Vainoamiseen syyllistyy, se joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, **vainoamisesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.
• Vainoaminen on virallisen syytteen alainen rikos.

Esitutkintalaki

• Kuulusteltavan, erityisesti rikoksen uhrin, asemaa parannettiin korostamalla hienotunteisuusnäkökohtien huomioon ottamista ja asianosaisen tukemista.
• Rikoksen uhrille ja rikoksesta epäillylle on kirjallisesti ilmoitettava oikeudesta käyttää valitsemaansa avustajaa esitutkinnassa. Esitutkintaviranomaisen on myös huolehdittava siitä, että oikeus käyttää avustajaa toteutuu käytännössä.
• Alle 18-vuotiaalle rikoksen uhrille tai rikoksesta epäillylle tuomioistuimen on määrättävä esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten edunvalvoja valtion varoin, jollei huoltaja tai muu laillinen edustaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa. Kyseessä voi olla esimerkiksi tilanne, jossa huoltajaa epäillään lapseen kohdistuneesta rikoksesta.

• Rikoksen luonteen sitä edellyttäessä esitutkintaviranomaisen on tiedusteltava asianomistajalta, suostuuko hän yhteystietojensa välittämiseen asianomistajien tukipalveluiden tarjoajalle, ja asianomistajan suostuessa siihen välitettävä yhteystiedot ilman aiheetonta viivytystä.

Hallituksen esityksessä tarkennetaan viimeksi mainittua kohtaa seuraavasti:
yhteystietoja koskevaa tiedusteluvelvollisuutta ja tietojen valittamisvelvollisuutta ei kytkettäisi mainitussa pykälässä tarkoitettuihin rikoksiin, vaan ratkaisevaa olisi rikoksen luonne. Vaikka rikoslain 20(seksuaalirikokset), 21(henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset) tai 25 (vapauteen kohdistuvat rikokset) luvussa rangaistavaksi säädetyt rikokset kuuluisivat olennaisesti uuden virkkeen soveltamisalaan, myös muu, esimerkiksi kotirauhaan kohdistuva rikos voisi luonteensa perusteella edellyttää yhteystietoja koskeviin toimenpiteisiin ryhtymistä. Tällöin asian arvioinnissa olennaisia ovat, paitsi rikoksen vakavuus, sen havaittavat vaikutukset asianomistajaan.

Velvollisuus tiedustella suostumusta yhteystietojen valittamiseen tulisi mahdollisuuksien mukaan toteuttaa silloin, kun esitutkintaviranomaisen edustaja on ensimmäistä kertaa tekemisissä asianomistajan kanssa." R

Lähteet ja otteet:
HE 127/2013 vp
LaVM 11/2013 vp – HE 19/2013 vp
7 a § (13.12.2013/879)
http://oikeusministerio.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2013/12/rikoksenesitutkintaajapakkokeinojakoskevatlaitudistuvat2014.html 28.2.2014 klo 14:33
30.12.2013/1145
HE 14/2013 vp

Koonnut: Maatu Arkio-Lampinen

> Poliisilaitoksen arjessa toteutuva verkostotyö on myös Visitor -toiminnan ydin
Kuva: Mikko Pennanen

Visitor madaltaa poliisissa asioivien kynnystä ohjautua palveluun

”Nainen on sulkeutunut kylpyhuoneeseen, josta on saanut soitettua hätäkeskukseen. Poliisipartio saapuu paikalle rauhoittamaan tilannetta, ja mies viedään yöksi poliisivankilaan pahoinpitelystä epäiltynä. Poliisipartio rauhoittelee yksin kotiin jäävää naista ja antaa hänelle tietoa puhelinnumeroista, joihin hän voi halutessaan soittaa saadakseen tukea ja neuvoja. Nainen ei soita.

Seuraavana aamuna hänelle soittaa illalla tapahtunutta pahoinpitelyä tutkiva poliisi. Nainen saa mahdollisuuden tulla poliisilaitokselle välittömästi. Hänestä on tullut asianomistaja pahoinpitelyyn, jossa rikoksesta epäiltynä on hänen asuinkumppaninsa. Mies on yhä kiinni poliisivankilassa, kunnes häntäkin on kuultu tapahtumasta.

Nainen saapuu poliisilaitokselle hämmentyneenä ja itkuisena. Tutkija kertoo hänelle heti tavattuaan naisen, että jos hän haluaa, Rikosuhripäivystyksen työntekijä voi tulla mukaan kuulusteluun poliisin pyynnöstä. Ei kuulustelutodistajaksi, mutta naisen tueksi. Tai nainen voi halutessaan jutella Rikosuhripäivystyksen työntekijän kanssa heti kuulustelun jälkeen saadakseen tietoa rikosprosessin etenemisestä, avustajan etsimisestä ja muista mieltä askarruttavista asioista. Nainen on helpottunut ja pyytää tukea jo kuulusteluun.”

Hyvä yhteistyö asiakasohjautuvuuden perustana

Esimerkkitilanne on fiktiivinen ja sujuvuudessaan ehkä vähän ideaali, mutta täysin realistinen poliisilaitoksen arjessa. Lähisuhteissa tapahtuva väkivalta työllistää poliisia ja RIKUa viikoittain. Vaikka eri suhteissa ja tiloissa tapahtuva väkivalta nousee RIKUnkin tilastoissa vuosittain yhdeksi yhteydenottojen suurimmaksi syyksi, ohjautuvat myös monenlaisten muiden rikosten uhrit RIKUn palveluiden piiriin. Suurin ohjaava taho on poliisi. Ohjautuvuuden kattavuutta on tukenut hyvä yhteistyö poliisilaitosten kanssa eri puolilla Suomea.

Yhteistyötä on erityisesti vahvistanut RIKUn tuottama Visitor -toiminta, jossa RIKUn ammattityöntekijät työskentelevät yhteistyösopimuksiin perustuen viikoittain poliisilaitosten tiloissa. RIKU tuottaa maksuttomia ja suostumukseen perustuvia palveluita rikosten uhreille, heidän läheisilleen sekä rikosasioissa todistaville entistä matalammalla kynnyksellä ”siirtämällä” työntekijänsä sinne, missä kohderyhmää tavataan päivittäin.

Käytännössä RIKUn työntekijä työskentelee talokohtaisten sopimusten mukaisesti poliisin tiloissa tavaten asiakkaita, kon-

Visitor-toiminta RIKUssa 2013

Tampereen ensi – ja turvakoti
Tampereen Naisten Suojakoti
Joensuun turvakoti
Kokkolan ensi- ja turvakoti
Vaasan ensi- ja turvakoti
Oulun ensi – ja turvakoti
Kajaanin yläasteita ja
2. asteen oppilaitoksia
Rovaniemen ja Vaasan käräjä- ja hovioikeudet
Poliisilaitokset (Häme, Helsinki, Itä-Uusimaa)

sultoiden poliisiorganisaatiota ja tuoden yhteisissä keskusteluissa esille uhrinäkökulmaa. Sopimusta laadittaessa on myös mietitty talokohtaiset turvallisuus- ja vaitiolokysymykset sekä sovittu selkeästi esimerkiksi työntekijän kulkuoikeuksista. Yhteistyöstä ei synny varsinaisia kustannuksia, kun RIKU tuottaa työntekijöiden työvälineet ja poliisitalo tilan, jossa työskennellä.

Visitor-toimintaa Suomessa

Visitor-toiminta on RIKUn omaa etsivää työtä, jossa jalkaudutaan ulos toimistoilta niille areenoille, joissa potentiaalista kohderyhmää oletetaan olevan. Toimintaa voidaan tehdä hyvinkin erilaisissa työympäristöissä, joissa RIKUn asiantuntemusta ja palveluita voidaan tarvita. Yhteistyötä tehdään esimerkiksi ensi- ja turvakodeilla, suojakodilla, tuomioistuimissa ja kouluilla. Yhteistyötä edeltää konkreettinen sopimus siitä, miten yhteistyötä toteutetaan ja arvioidaan. RIKUn Visitor-toiminnan kokemuksia ja edellytyksiä on myös mallinnettu johtamisen opintojen opinnäytetyön avulla, joka on luettavissa linkistä (http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/40616/Hellsten_Tuija.pdf?sequence=2)

Visitor-toiminnan juuret luotiin 2000-luvun alussa Vaasan ensi- ja turvakodin kanssa tehtävässä yhteistyössä. Etsivä työ poliisilaitoksilla aloitettiin myös jo 2000-luvun alkupuolella Lounais- ja Itä-Suomen aluetoimistoissa yhteistyössä nykyisen Itä-Suomen poliisilaitoksen Kuopion pääpoliisiaseman ja Lounais-Suomen poliisilaitoksen Turun pääpoliisiaseman kanssa.

Sisä-Suomen aluetoimistossa aloitettiin vuonna 2012 Visitor-mallin mukainen yhteistyö Hämeen poliisilaitoksen Hämeenlinnan poliisitalolla. Työntekijä on talolla kerran viikossa aamupäivän ajan.

Etelä-Suomen aluetoimisto on aloittanut Visitor-toiminnan kolmella poliisitalolla vuonna 2013; Helsingin poliisin Pasilan poliisitalolla, Itä-Uudenmaan poliisin Porvoon poliisitalolla sekä Hämeen poliisin Lahden poliisitalolla. Neljäs poliisilaitosyhteistyö alkaa maaliskuussa 2014 Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen Vantaan poliisitalolla. Jokaisella talolla käy RIKUn työntekijä viikoittain yhden kiinteän viikonpäivän ajan.

Tulevaisuuden visiossaan RIKU voi toimia nykyistä enemmän poliisilaitoksilla eri puolella Suomea, mutta tällä hetkellä RIKUn henkilöstöresurssit eivät pysty vastaamaan kaikkiin poliisilaitoksilta tuleviin Visitor-aloitteisiin.

Verkostotyöllä kohti kokonaisvaltaisempaa tukemista

Tilastojen valossa rikoksia tapahtuu Suomessa useita päivittäin; vuonna 2012 poliisin tietoon tuli kaikkiaan noin 38 000 pahoinpitelyrikosta, mikä on viisi prosenttia vähemmän kuin vuoden 2011 vastaavana aikana. Pahoinpitelyrikoksista runsas kolmannes tehdään yksityisissä asunnoissa. Vuoden 2012 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 9 prosenttia 15–74 -vuotiaista oli vuoden aikana kokenut jonkintasoista fyysistä väkivaltaa.

Miehet ja naiset ilmoittivat kokevansa suurin piirtein yhtä paljon väkivaltaa. Naisiin kohdistui väkivaltaa ja uhkailua useammin työtehtävissä ja omassa asunnossa, miehiin taas julkisilla paikoilla. Väkivallan toistuvat kokemukset myös kasautuvat hyvin pienelle osalle suomalaisesta väestöstä ja aiheuttaa usein jopa toistuvia väkivallan kierteitä. (Findikaattori 3.3.2014; Smolej 2013). Rikoksen uhriksi joutuminen voi kuitenkin koskettaa kaikkia ihmisiä elämäntilanteeseen katsomatta ja aiheuttaa kriisitilanteen.

Visitor -yhteistyö tarjoaa poliisin asiakkaille monipuolisempaa ja kokonaisvaltaisempaa palvelua yhdestä ja samasta toimipisteestä. Yhteistyö helpottaa myös poliisin lakisääteistä velvollisuutta ohjata uhreja asianmukaisen avun ja tuen piiriin, kun ohjaus tapahtuu tutulle ihmiselle tai palvelumuodolle. Yhteistyötä tehdään aina tiiviisti kaikkien poliisilaitoksilla työskentelevien ja asiakkaita palvelevien olennaisten ammattiryhmien kuten sosiaalityön kanssa.

Myös asiakkaan kanssa arvioidaan aina yhdessä kokonaispalveluiden tarvetta ja sitä, mitä ja minkälaista palvelua asiakas tarvitsee eniten. Tutkimusten mukaan tehokkainta yhteiskunnallista rikoksentorjuntaa onkin tekijätyön ohella kaikenlaisten rikosten uhrien tunnistaminen, tukeminen ja suojaaminen (Smolej 2013). Parhaiten se onnistuu yhdessä tekemällä ja eri ammattikuntien työtehtäviä ymmärtämällä; auttamistyö on usein ketju erilaisia palvelumuotoja ja tukitoimia.

Verkostotyö on olennaista kaikessa asiakastyössä ja erityisesti väkivallan uhrien auttamistyössä (Koivukangas & Hellsten 2012, 67), kun kohderyhmän omat voimavarat etsiä tukea sirpaleisessa palveluverkostossa ovat rajalliset. Asiakkaiden kanssa tehtävä arjen yhteistyö on lisännyt tuntemusta sekä luottamusta järjestötoimijan ja poliisin välille.

Lisääntynyt luottamus näkyy RIKUn kohderyhmän arjessa avun saamisen konkretisoitumisena. Avun saamisesta on tullut entistä matalampaa, kun poliisi pyytää asiakkaan luvan häneen yhteyden ottamiseksi, ei vain anna palveluntarjoajan tietoja kohtaamisten yhteydessä. Vastuun ottavat ammattilaiset vaikeassa elämäntilanteessa rikosprosessin keskellä. Vastuun siitä, että asiakas ei jäisi yksin.

Kirjoittaja Jenni Lehtonen on RIKUn Etelä-Suomen aluetoimiston aluejohtaja

Lähteet

Findikaattori. Valtioneuvoston kanslia.

Koivukangas, Jaana & Hellsten, Tuija (2012) Kumppanuudesta voimaa väkivallan vastaiseen työhön. Malli Rikosuhripäivystyksen Visitor-toiminnan edellytyksistä.

Smolej, Mirka (2013) Toistuvan väkivallan uhrit. Haaste 4/2013.

Valtiokonttori kutsui RIKUn kehittämään rikosten uhrien asiakaspalvelua

Rikoksen uhreille valtion maksamista korvauksista vastaava Valtiokonttori ryhtyi viime syksynä kehittämään asiakaspalvelujaan. RIKU sai kutsun tulla mukaan kehitystyöhön.

Kehitystyö käynnistettiin Valtiokonttorin viime vuoden lokakuussa järjestämässä tilaisuudessa, johon Rikosuhripäivystyksestä osallistui Etelä-Suomen aluejohtaja **Jenni Lehtonen** ja pääkaupunkiseudun palvelupisteen toiminnanohjaaja **Anne Veijola.**

– Keskustelimme tilaisuudessa yleisesti rikoskorvausten hakemisesta ja kokemuksistamme. Pyysimme etukäteen valtakunnallisesti aluetoimistoiltamme ja myös vapaaehtoisilta juristin puhelinneuvonnan työntekijöiltä kokemuksia, kertoo Jenni Lehtonen.

Avustaja apuna hakemuksen tekemisessä

Jenni Lehtosen mukaan yhteisessä keskustelussa tuli esille hyviä kehittämiskohteita, esimerkiksi asianomistajien hakemukset. Ilman avustajaa olevat asiakkaat eivät aina osaa hakea korvausta Valtiokonttorista, vaan joskus jopa olettavat sen tulevan automaattisesti.

– Monella RIKUn asiakkaalla on kuitenkin apunaan rikosprosessissa avustaja, joka tekee hakemuksen asiakkaan kanssa, sanoo Lehtonen.
Valtiokonttorilta tulee korvaushakemuksen jättäneelle vireilletuloilmoitus, josta selviää arvioitu käsittelyaika sekä yhteyshenkilö. Toisinaan avustaja tekee hakemuksen kuitenkin niin, että asiakas ei itse tiedä hakemuksen sisältöä tai jättöaikaa.

– Asiakkaalle tulisikin aina antaa ohje siitä, että heidän tulisi pyytää nähdä hakemus sekä pyytää itselleen myös hakemukseen liittyvä posti.

Sovittelussa uhri hakee muutakin kuin rahaa

Valtiokonttorin tilaisuudessa nousi esiin myös korvausten sovittelu. Kun uhri suostuu sovitteluun, hän saattaa suostua liian pieneen korvaukseen. Usein sovitteluun ohjautuva henkilö ei hae asiassa pääosin rahallista korvausta, vaan muuta hyvitystä kuten anteeksipyyntöä.

– Rikoksen uhri menettää sovittelupäätöksen kautta mahdollisuuden hakea sopimusta suurempaa korvausta oikeudelta, vaikka sovittelusopimus ei toteutuisikaan. Keskustelussa todettiin, että usein uhri ei tiedä tätä. Sovittelussa tapahtuva korvauksen määrän kohtuullistaminen ei siis saisi olla liian suuri, Lehtonen sanoo.

Tilaisuudessa pohdittiin myös nopean ennakkokorvausten mahdollisuutta. Esimerkiksi väkivaltarikoksen uhri saattaa tarvita välittömiä kosmeettisia korjauksia.

– Nopea ennakkokorvaus Valtiokonttorilta voisi tulla tarpeeseen, kun uhrilla ei ole vakuutusta, hän on esimerkiksi yksityisyrittäjä tai ei saa korvausta sosiaalipalveluista.

Käsittelyajat ovat lyhentyneet

Valtiokonttorin rikosten uhreille maksamien korvausten käsittelyaika saattaa joskus tuntua korvausten hakijasta pitkältä. Valtiokonttorin tilaisuudessa selvisi, että käsittelyaika on puolittunut kolmen viime vuoden aikana ja asiakkaalle tiedotetaan siitä.
– Rikosprosessi etenee itsekin hitaasti, eikä tapahtunut rikos ole enää prosessin edetessä päivittäin rikoksen uhrin mielessä, huomauttaa Jenni Lehtonen.
Hakijan kannalta hyvä edistysaskel on se, että hakemuksen voi ensi vuonna jättää myös sähköisellä lomakkeella.

Yhteistyö jatkuu

Jenni Lehtonen pitää tärkeänä Valtiokonttorin Rikosuhripäivystykselle tullutta kutsua lähteä mukaan kehittämään Valtiokonttorin korvauspalveluja rikosten uhreille.

– Työssämme RIKUssa on tärkeää, että tiedämme ja tunnemme Valtionkonttorin työtä muun muassa korvaushakemusten käsittelyaikoja, jotta osaamme antaa asiakkaillemme ajantasaista ja realistista tietoa. Siten asiakaskin on tyytyväisempi etenevään prosessiin.

Yhteistyö jatkuu tänä vuonna. Seuraava yhteinen tilaisuus pidetään tulevana keväänä. Silloin tarkastellaan muun muassa, millaisia kehitystoimenpiteitä Valtiokonttori on palveluihinsa tehnyt ensimmäisen tilaisuuden keskustelujen pohjalta.

Teksti: Raimo Kylmänen
Valtiokonttorin viestintä

> Kuva: Anna Valkonen

RIKUn helmikuun teemaa Viharikokset ja siihen liittyvää blogia ja kyselyä rasistisesta häirinnästä ja väkivallasta kommentoitiin vilkkaasti IRC-Gallerian verkkokyselyn kommenttiosiossa. Aihe herätti selkeästi kiinnostusta, ja Rikuliina-työntekijäprofiilissa vieraili viikon aikana yli 1 200 12–28 -vuotiasta nuorta.

Nuoret ja viharikokset

Kyselyyn vastasi yhteensä 323 nuorta, joista noin 60 prosenttia oli tyttöjä tai nuoria naisia. Vastaajista noin 80 prosenttia kertoi nähneensä rasistista häirintää tai väkivaltaa, mutta ainoastaan harvoin. Valtaosa nuorista ja nuorista aikuisista kertoi nähneensä häirintää ja väkivaltaa eniten koulussa tai opiskelupaikassa.

”ratikassa yksi kolmekymppinen kaljatölkkijuntti käyttäytyi rasistisesti…nyt harmittaa etten puuttunut asiaan”

Suomen rikoslaissa ei ole yksittäistä rikosnimikettä viharikokselle vaan poliisi merkitsee rikosilmoituksen yhteydessä ne rikosepäilyt, missä poliisi, uhri tai muu asianosainen epäilee teon taustalla olevan rasistinen motiivi. Viharikokset kuuluvat tekoihin, joiden kohdalla voidaan käyttää rangaistuksen koventamisperusteita. *”Rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään kansalliseen tai etniseen uskontoon tai vakaumukseen, seksuaalisen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavalla muusta vaikuttimesta”* (RL 6 § 5)

”Tuohon ilmiöön saanut itsekin törmätä ikävä kyllä. Asiasta kolmanteen niin oon aika pöyristynyt siitä, miten paljon ulkomaalaisia haukutaan vielä nykyäänkin yläasteella/yläkoulussa.”

Seuraavaksi eniten rasistista häirintää ja väkivaltaa nähtiin julkisissa tiloissa, kuten kadulla, liikennevälineissä ja kauppakeskuksissa. Kyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan yleisimpiä tuntemuksiaan rasistisen häirinnän tai väkivallan näkemisen jälkeen. Vastausten perusteella tyttöjen ja nuorten naisten yleisin tunne oli mielipaha ja/tai suru sekä ärtymys ja/tai viha. Poikien ja nuorten miesten vastauksissa yleisin vastaus tuntemuksista oli ”*ei mitään*” ja toiseksi yleisin ärtymys ja/tai viha.

Arkipäivän rasismi ei ole näkyvää

Kyselyyn vastaajista noin 20 prosenttia ei ollut koskaan joutunut näkemään rasistista häirintää tai väkivaltaa. Toisaalta kommenttiosiossa todettiin, että vaikka sitä ei henkilökohtaisesti joudu näkemään, niin se ei tarkoita ettei sitä tapahtuisi.

”Empä ole koskaan nähnyt käytännössä. Pikkukylän ylä- ja ala-asteella ei ulkomaalaisia ollut, lukiossa oli, mutta ihmiset oli myös suht fiksuja. Mutta enpä ole kyllä nähnyt ohimennenkään, en varmaan liiku ”oikeissa porukoissa”. Eikö tuommonen julkinen tuntemattomille törttöily ole muutenkin lähinnä laste (ja niiden joilla tunne-elämä on jäänyt jälkeen normaalista kehityksestä?) touhua ihan ihonväriin katsomatta.”

”En ole koskaan todistanut rasistista häirintää tai väkivaltaa, vaan se ei tarkoita etteikö sitä jossain pääkaupunkiseudulla olisi”

Kyselyn jälkeiseen kommentointiin osallistui useita henkilöitä, jotka pyrkivät kääntämään keskustelua maahanmuuttovastaiseksi. Heidän laittamansa kommentit olivat provosoivia. Alla oleva kommentti on maltillisesta päästä, emmekä halua julkaista todella rasistisia kommentteja.

”Onhan tota rasistista häirintää ja väkivaltaa näkynyt maahanmuuttajien toimesta…Rasistista huutelua mm. suomalaiset on perseestä…”

Oli hienoa huomata, että moni vastasi provosoiviin kommentteihin rauhallisen asiallisesti.

"...Rasismia on joka paikassa, mutta siihen ei tarvi sellasen ihmisen lähtä mukaa, jolta vähääkää maalaisjärkeä löytyy."

"Rasismia on joka paikassa maailmaa. Emme voi välttyä siltä millään tapaa. Semmonen se ihmisluonne on."

Erilaisuuden hyväksyminen on tärkeää

Kommenteissa nostettiin esille myös muuhun kuin ihonväriin perustuvaa häirintää ja kiusaamista.

"Pahimpia ovat nämä Afrikasta tulleiden mamujen väliset rasismijupakat, kongolaiset haukkuvat sudanilaisia yms. Varsinaisesti ei kai rasismia tällanen saman ihonvärin välinen syrjintä ja kiusaaminen, mutta kaipa venäläisiä ryssiksi haukkuvatkin leimataan rasisteiksi..."

Rikos, missä ihminen joutuu uhriksi esimerkiksi oman ihonvärin, kulttuurisen, uskonnollisen tai seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvien erityispiirteidensä vuoksi, ei tarjoa ihmiselle mahdollisuutta suojautua. Viharikoksiin kuuluvien tekojen vaikutukset leviävät myös laajasti. Vaikutukset eivät kohdistu yksinomaan rikoksen uhriin vaan myös uhrin läheisiin, lähiyhteisöön ja laajasti ajatellen koko yhteiskuntaan.

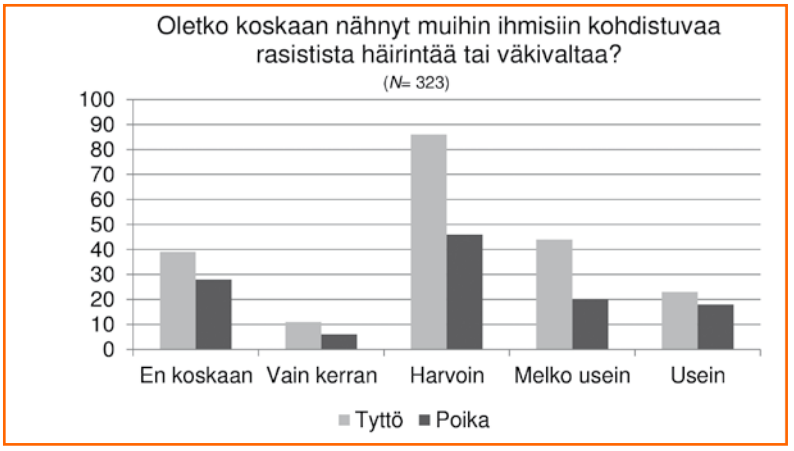
Pienillä teoilla on merkitys

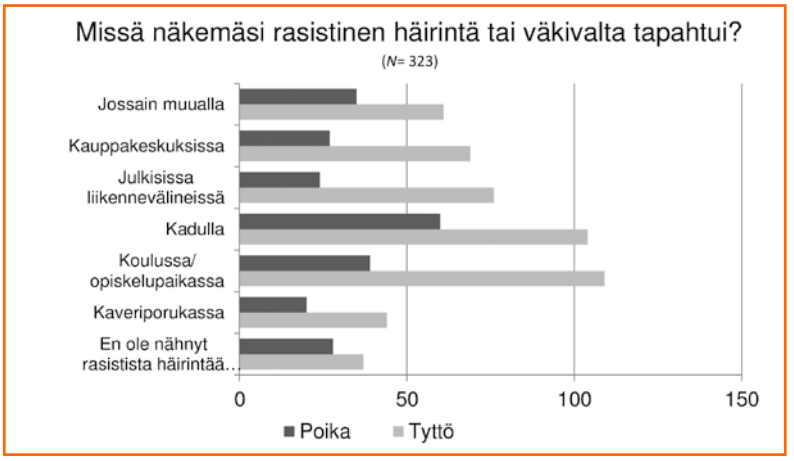
Suuretkin muutokset lähtevät aina yksilötasolta, ja suurin osa meistä on tietoinen oikeasta ja väärästä. Jokainen meistä voi omalla toiminnallaan lisätä ihmisten välistä kunnioitusta ja tasa-arvoa. Se, mitä ihmisiltä usein puuttuu, on rohkeus puolustaa heikompia ja kyky toimia havaitessaan epäoikeudenmukaisuutta, rasistista häirintää, väkivaltaa tai muuta vääryyttä.

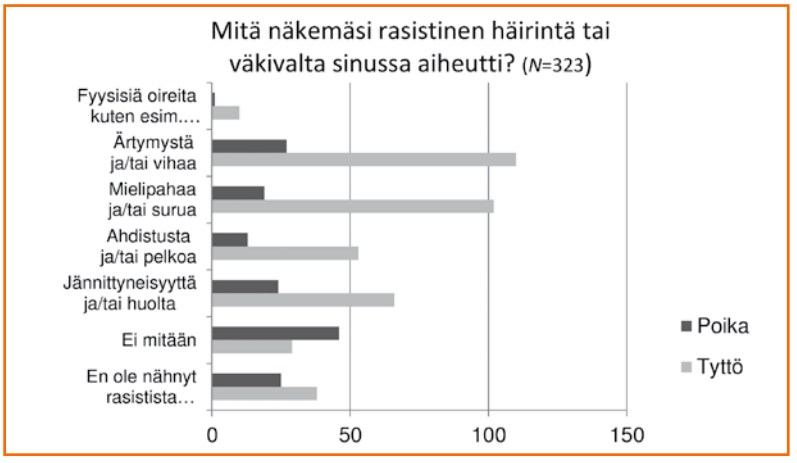
Jos joudut todistamaan toiseen ihmiseen kohdistuvaa häirintää, pelottelua tai väkivaltaa reagoi tapahtuneeseen ja auta.

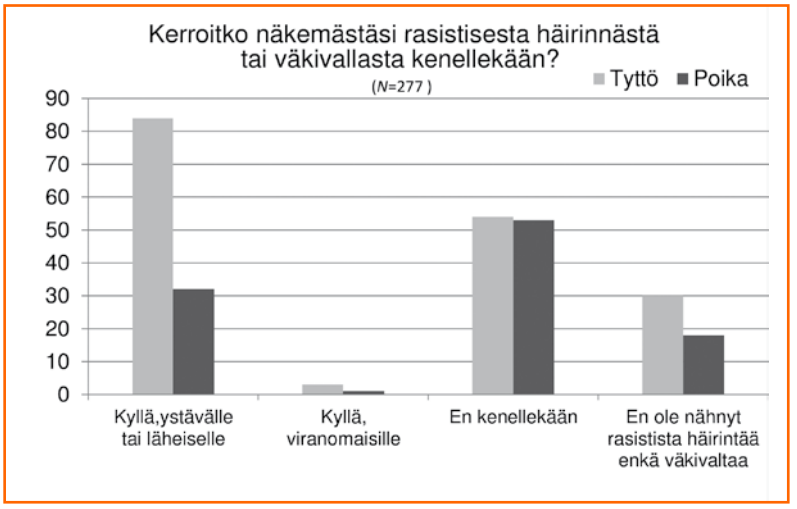
- Nimeä häirintä: *"Tuo oli ikävästi sanottu/tehty, se oli rasismia."*
- Kysy häirinnän kohteeksi joutuneelta: "Oletko kunnossa?" Kerro hänelle, sinä et ainakaan ajattele samalla tavalla kuin häiritsijä. Sano, että teko oli sinusta ilkeä.
- Tee rasismi näkyväksi ympäristölle toteamalla edellinen niin kovaa että ympärillä olevat ihmiset kuulevat sen. Häiritsijä saattaa lopettaa häirinnän joutuessaan itse sosiaalisen arvostelun kohteeksi.
- Pysy rauhallisena, sillä omalla rauhallisella käytöksellä rauhoitat myös häirinnän kohteeksi joutunutta henkilöä.
- Hätätilanteessa soita 112.
- Jos tapahtuma jää painamaan mieltä niin asiasta on hyvä keskustella jonkun läheisen kanssa. Rikosuhripäivystyksen työntekijät tavoitat myös reaaliaikaisesti verkosta RIKU-chatin kautta www.riku.fi/nuoret

Kirjoittaja Nina Vaaranen-Valkonen on RIKUn nuorten hankkeen projektisuunnitelija

Rikoksen uhrina ja rikosasian todistajana ulkomailla

Halvat lennot, nopeat lähdöt ja lisääntynyt kansainvälisyys tuovat uusia haasteita myös RIKUN asiakastyöhön. Vuosien varrella on tullut useita tapauksia, joissa rikos on kotimaan sijaan tapahtunut ulkomailla.

Rikoksen kohteeksi tai rikosasian todistajaksi joutuminen on aina epämiellyttävä kokemus. Omat vaikeutensa tilanteeseen tuo se, että rikos on tapahtunut jossakin muualla kuin Suomessa. Rikoksen tapahtuessa muualla kuin Suomessa seuraa rikosprosessi aina kyseessä olevan maan käytäntöjä. Asiakkaan hakeutuessa RIKUn palveluiden piiriin onkin tilanteen selvittely aloitettava joka kerta alusta. Käytännössä tämä tarkoittaa myös tavanomaista suurempaa työmäärää, jotta asiakas tulisi autetuksi.

Tapauksen selvittämiseen vaikuttaa ensisijaisesti kieli. Jos kyseessä on englanninkielinen maa tai maa, jossa asioita voidaan selvittää englanniksi, on tilanteesta mahdollista saada tietoa hyvinkin pian. Esimerkiksi Britanniassa Victim ja Witness Support toimivat osana oikeuslaitosta, joten lisätietoja tapauksesta voi olla mahdollista saada näiltä tahoilta.
Useimmissa tapauksissa on tarkoituksenmukaista kääntyä poliisin tai oikeuslaitoksen puoleen ja toisinaan lähetystöistä on mahdollista saada maan käytäntöihin liittyvää tietoa ja tukea. Tiedon saaminen on useimmissa tapauksissa erittäin vaikeaa ja vaatii useita yhteydenottoja eri tahoihin. Suomessa esimerkiksi asianajajilla on harvoin tietoa muiden maiden oikeuskäytännöistä.

Mahdollinen aikaero on otettava huomioon asioita selviteltäessä. Näistä syistä johtuen on työntekijän varattava runsaasti aikaa jo pelkästään selvittääkseen, missä vaiheessa prosessia asiakkaan asia on.
Kuulustelu on uhrin tai todistajan osalta yleensä suoritettu hänen vielä maassa ollessaan. Oikeudenkäynti ulkomailla saattaa kuitenkin siirtyä moneen kertaan, koska matkan maksajan selvittäminen on vaikeaa. Toisissa tapauksissa oikeudenkäyntiin liittyvät kulut ja lentoliput sekä saattajat ovat järjestyneet vaivatta, ja oikeudenkäynti on voitu järjestää lyhyenkin ajan sisään. Uhrin tai todistajan kannalta tällainen tilanne on tietenkin aina toivottava.

Teknologia mahdollistaa nykyisin myös muita vaihtoehtoja. Videokuulemiset ovat uhrin tai todistajan kannalta vaivattomampia ja tapahtumamaan kannalta halvempia vaihtoehtoja. Videokuulemisia varten on olemassa suojattuja yhteyksiä ainakin käräjäoikeuksissa, ministeriöissä ja suurimmissa poliisilaitoksissa. Suojattuja yhteyksiä on myös yksityisillä yrityksillä ja teknologiakeskuksissa. Maa, jossa oikeudenkäynti käydään, on vastuussa virka-apupyynnön kautta tai muuten järjestämään tarvittavat suojatut yhteydet ja mahdollisesti tarvittavat tulkkipalvelut. Videoyhteyttä käytettäessä RIKUn tukihenkilöpalvelu on hyvin asiakkaan saatavilla.

Korvausasian kannalta on oleellista, onko ulkomailla oleskelu ollut työstä tai opiskelusta johtuvaa. Valtiokonttorin kautta voi hakea korvauksia näissä tapauksissa, jos oleskelu on tapahtunut EU-maissa. Lomamatkalla olleiden täytyy turvautua vakuutusyhtiöiden tai matkakohteena olleen maan Valtionkonttoria vastaavan tahon puoleen. Koska käytännöt ovat erilaisia, kaikissa maissa korvauksia ei välttämättä pysty hakemaan rikosoikeudenkäynnin yhteydessä vaan uhrin on itse vaadittava erillistä korvausoikeudenkäyntiä.

RIKUn työ ei jatkossakaan tule rajoittumaan Suomen rajojen sisäpuolelle. Tulevaisuudessa on mahdollista, että tapaukset, joissa rikos on tapahtunut ulkomailla, tulevat vain lisääntymään. Lähes jokaisessa RIKUn asiakkuudessa saattaa tulla yllättäviä käänteitä, mutta ulkomailla tapahtuneissa rikoksissa se on vielä tavanomaisempaan. Tästä johtuen uhrin RIKUlta ja muilta auttajatahoilta tarvitsema tuki voi olla suurempaa kuin yleensä.

Kirjoittaja Liina-Lotta Heinonen on RIKUn Pääkaupunkiseudun palvelupisteen toiminnanohjaaja.

Victim Support Europe

Victim Support Europen eli Euroopan rikosuhrituen sivuilta löydät tietoa rikosuhripalveluista tarjoavista tahoista 25 Euroopan maassa.
http://victimsupporteurope.eu/

Teksti: Minna Korva-Perämäki
Kuvat: Minna Korva-Perämäki ja Matti Svala

Turvallisuuskävelyllä ennaltaehkäistään vaaratilanteita

> Oulun turvallisuuskävelyllä vuonna 2010. Kuva: Matti Svala.

Turvallisuuskävelyllä tutustutaan arkiympäristöön turvallisuuden näkökulmasta. Turvallisuuskävelyn tarkoitus on ennaltaehkäistä vaaratilanteita ja tunnistaa asioita, joilla on vaikutuksia yleiseen turvallisuuteen ja viihtyvyyteen.

Asukkaista turvaa toisilleen -hankkeen projektipäällikkö **Matti Svala** kertoo, että Oulussa on järjestetty turvallisuuskävelyitä jo usean vuoden ajan.

– Turvallisuuskävely on Oulussa keväisin, ja sen järjestää Oulun Kuntalaisvaikuttamisen ja Yhteisötoiminnan alla toimiva Keskustan suuralueen yhteistyöryhmä. Kävely on avoin kaikille ja sinne toivotaan mukaan asukkaita senioreista lapsiperheisiin, jotta saataisiin mahdollisimman monipuolinen ja kattava näkökulma yhteisiin turvallisuusasioihin, Svala sanoo.

Svala kertoo, että kävelyn aikana tarkastellaan muun muassa esteetöntä kulkua kevyen liikenteen väylillä, katujen turvallisuutta, valaistusta, eri palveluihin pääsemistä sekä yleistä turvallisuuden tuntemista.

Valaistus lisää turvallisuutta

Svala korostaa, että turvallisuuskävelyillä voidaan puuttua erilaisiin epäkohtiin, mutta se on samalla myös ennaltaehkäisevää toimintaa, millä pyritään torjumaan onnettomuuksia, tapaturmia ja läheltä piti -tilanteita.

– Turvallisuuskävelyn tarkoituksena on tunnistaa asioita, joilla on vaikutuksia yleiseen turvallisuuteen ja viihtyvyyteen. Kävelyn tavoitteisiin kuuluvat myös yleisen järjestyksen ja siisteyden ylläpitäminen sekä tietoisuuden lisääminen siitä, miten jokainen voi vaikuttaa yleiseen turvallisuuteen, hän kuvailee.

Oulussa turvallisuuskävelyjä ovat järjestäneet myös Aseman Lapset ry:n Walker's ja muiden suuralueiden yhteistyöryhmät. Walker'sin nuorten oma kävely kartoitti asioita, jotka aiheuttavat nuorissa turvattomuutta.

– Turvattomaksi koetut paikat ovat Oulussa yleensä aina samat, olipa kävelijät sitten nuoria tai senioreita. Turvattomuutta Oulussa aiheuttavat yleensä julkiset paikat, joissa
esiintyy päihtyneitä aikuisia sekä hämärät puistoalueet. Turvattomiksi alueiksi kaupungissa koetaan myös torin ranta sekä Oulun kaupunginteatterin alue. Pelkoa herättävät lisäksi hämärät käytävät, pimeät porttikongit sekä yleinen epäsiisteys ja rähjäisyys eri paikoissa.

Toimenpiteitä ja turvallisuutta

Svala kertoo, että turvallisuuskävelyillä on aina mukana eri ammattiryhmien edustajia kuten poliisin ja vammaisjärjestön edustaja.

– Kun turvallisuuskävelyllä on mukana poliisi, välittyy hänelle viesti turvattomiksi koetuista paikoista, ja hän välittää kyseiset tiedot omalle organisaatiolleen. Turvallisuuskävelyt Oulun keskustan alueella ovat osa kaupungin Turvallisuussuunnitelmaa, Svala muistuttaa.

Svala kertoo, että Oulun keskustan alueella turvattomiksi koetuille alueille on pyritty lisäämään valaistusta ja turvakameroita, sekä poliisin ja vartiointiliikkeiden näkyvyyttä erityisesti Vapusta elokuun loppuun saakka. Alueen yrityksien toivotaan lisäksi ottavan huomioon oman ympäristönsä turvallisuus huolehtimalla siisteydestä ja järjestyksen valvonnasta, hän lisää.

Turvallisuuskävely työpaikalla

Työpaikoilla turvallisuuskävely on hyvä suorittaa säännöllisesti esimiehen, työsuojeluasiamiehen ja jonkun työpaikan henkilökuntaan kuuluvan kanssa. Kävelyn aikana nimetty henkilö voi täyttää esimerkiksi Suomen pelastusalan Keskusjärjestö SPEKin turvallisuuskävelylomaketta, mistä ilmenee työpaikan turvallisuuskohteet. Kävelyn tarkoituksena on havainnoida ja dokumentoida työpaikan yleinen turvallisuustilanne ja sopia tarvittavista turvallisuustoimenpiteistä. Työpaikan esimies on vastuussa turvallisuuskävelyn toteuttamisesta.

> Matti Svala kertoo, että Oulun keskustan alueen kävelyillä esille nousee yleensä aina yleisten vessojen tarpeellisuus sekä julkisten rakennusten remonttien turvallisuus ja aikataulut.
Kuva: Minna Korva-Perämäki

> Turvallisuuskävelyllä voi keskustella viranomaisten kanssa asioista, jotka aiheuttavat turvattomuuden tunteita. Kuva: Minna Korva-Perämäki

Työpaikkojen ja toimitilojen sisätiloissa tulee tarkastaa muun muassa työtilat ja kalusteet, siisteys ja järjestys, sosiaalitilat, työolosuhteet, suojavaatteet ja -varusteet, hätäpoistumistiet, alkusammutuskaluste sekä ensiapuvalmius. Työpaikan ulkoalueilla tulee huomioida, että piha- ja lastausalueet ovat valaistut ja näkyvät, pelastustiet ovat auki, ajojärjestely ja pysäköinti on toimiva, portaat ja väylät on hiekoitettu, sekä poistumisreitit ovat vapaat ja ovet avattavissa ilman avainta.

Turvallisuuskävely lasten silmin

Turvallisuuskävelyn lähiympäristössä, päiväkodissa, koulussa tai taloyhtiössä voivat tehdä myös lapset aikuisten kanssa. Lapset voivat osallistua turvallisuuskävelyyn ikätasonsa mukaan jo 3–4 -vuotiaasta alkaen, ja se on osa turvallisuuskasvatusta. Turvallisuuskävely voidaan liittää myös osaksi päivähoidon ja koululelämän riskinarviointia, sillä se on yksi keino kartoittaa lähiympäristön vaarapaikat ja -tilanteet lasten silmin.

Lasten kanssa tehdyn turvallisuuskävelyn ansiosta aikuiset voivat kiinnittää sellaisiin asioihin huomiota, mitä eivät välttämättä itse huomaisi. Tämän lisäksi lapset saavat kokemuksellista tietoa ja taitoa turvalliseen toimintaan yhteisen asian hyväksi.

Kouluympäristössä turvallisuuskävely antaa henkilökunnalle aikaa kuunnella lasten näkökulmia kouluturvallisuudesta ja oppilaat puolestaan voivat kysellä aikuisilta yleisestä turvallisuudesta ja erilaisista kriisitilanteista. Koulun turvallisuuskävely antaa sekä henkilökunnalle että oppilaille valmiudet selkeisiin toimintatapoihin myös vaara- ja uhkatilanteissa. Turvallisuuskävelyn voi toteuttaa myös oppitunnin aikana oppilaiden kanssa, jolloin se toimii turvallisuusaiheisena pedagogisena menetelmänä. R

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Ritva Paloheimo Lapsenturvaksi -hankkeesta (2007–2008) on koonnut mallin lasten kanssa suoritettavaksi ohjeistukseksi.
http://www.mll.fi/@Bin/9650111/Lapsen+turvaksi_k%C3%A4vely.pdf

SOVI
TELLAAN
KO?

Ei sun tarvii sitä ressaa, ei sua siellä kukaan dissaa
Rap-riimit: Sanna Häkkinen ja Satu Liimatainen
www.thl.fi/nuortensovittelu

RIKOSUHRIPÄIVYSTYKSEN YHTEYSTIEDOT

KESKUSTOIMISTO
keskustoimisto@riku.fi

Maistraatinportti 4 A 7krs
00240 Helsinki

Leena-Kaisa Åberg, toiminnanjohtaja
p. 050 3378 703

Jaana Koivukangas, kehitysjohtaja,
p.040 512 9335

Heli Yli-Räisänen RIKU-lehden
toimitussihteeri
p.050 593 0326

Nuorten hanke
Maatu Arkio-Lampinen
projektipäällikkö
p. 040 6744 895
Nina Vaaranen-Valkonen
projektisuunnittelija
p. 040 6791673
Pia Tuovinen
projektisuunnittelija
p. 040-670 5344

ETELÄ-SUOMEN ALUETOIMISTO
etelasuomi@riku.fi

Jenni Lehtonen, aluejohtaja
p. 050 583 5331
Maistraatinportti 4 A 4. krs.
00240 Helsinki

Pääkaupunkiseudun palvelupiste
p. (09) 4135 0550
Anne Veijola, toiminnanohjaaja
p. 040 523 0595
Liina-Lotta Heinonen,
toiminnanohjaaja
p. 0400 971 940
Maistraatinportti 4 A 4. krs.
00240 Helsinki

Keski-Uudenmaan palvelupiste
Tuija Hellsten, toiminnanohjaaja
p. 0400 875 395

Päijät-Hämeen palvelupiste
Tuija Hellsten, toiminnanohjaaja
p. 050 402 1158

Kymenlaakson palvelupiste
Tuija Hellsten, toiminnanohjaaja
p. 0500 981 837

Länsi-Uudenmaan palvelupiste
Janiina Mieronkoski, toiminnanohjaaja
p. 040 351 8500

Porvoon seudun palvelupiste
Janiina Mieronkoski, toiminnanohjaaja
p. 040 652 8341

SISÄ-SUOMEN ALUETOIMISTO
sisasuomi@riku.fi

Katariina Westman, aluejohtaja
p. 050 421 0236
Hatanpään valtatie 34 E, 4. krs
33100 Tampere

Pirkanmaan palvelupiste
Marjo Pahkala, toiminnanohjaaja
p. (03) 3141 8513, 045 8024834
Hatanpään valtatie 34 E, 4. krs
33100 Tampere

Hämeenlinnan palvelupiste
Rebekka Wadhwa, toiminnanohjaaja
p. 050 378 2877
Palvelupiste Kastelli
Raatihuoneenkatu 11,
13100 Hämeenlinna

Jyvässeudun palvelupiste
Tarja Kiuru ja **Pirjo Tupamäki**,
yhdyshenkilöt
p. (014) 266 7150, 050 368 0188
Asemakatu 2 40100 Jyväskylä

Sastamalan palvelupiste
Ari Tiensuu, yhdyshenkilö
p. 050 359 7972, (03) 512 0501
Vammalan tukitalo
Tampereentie 7 B 38200 Sastamala

LOUNAIS-SUOMEN ALUETOIMISTO
lounaissuomi@riku.fi

Tiina Rantanen, aluejohtaja
p. 050 551 5055
Yliopistonkatu 24 B 28 20100 Turku

Turun palvelupiste
Leila Taipale, toiminnanohjaaja
p. (02) 235 5055, 050 340 3580
Yliopistonkatu 24 B 28 20100 Turku

Salon palvelupiste
Jutta Sohlman, yhdyshenkilö
p. 050 304 7015
Rummunlyöjänkatu 7 B, 2.krs.
24100 Salo

Porin palvelupiste
Tuija Mäntylä, yhdyshenkilö
p. 050 593 6706
Satakunnan piiri ry
Antinkatu 8 28100 Pori

Rauman seudun palvelupiste
Heidi Väkiparta, yhdyshenkilö
p. 050 375 5338
Valtakatu 13 26100 Rauma

LÄNSI-SUOMEN ALUETOIMISTO
lansisuomi@riku.fi

Mika Lindén, aluejohtaja
p. (06) 317 5654, 050 572 9265
Kauppapuistikko 26 65100 Vaasa

Vaasan palvelupiste
Terhi Laitala, toiminnanohjaaja
p. 0400 175269
Kauppapuistikko 26 65100 Vaasa

Kokkolan palvelupiste
Katja Rauma, toiminnanohjaaja
p. 0440 548265
Sairaalakatu 9 67100 Kokkola

Seinäjoen palvelupiste
Tiina Autio, toiminnanohjaaja
p. 040 3503923
Kauppakatu 1 (Järjestötalo, 2.krs)
60100 Seinäjoki

ITÄ-SUOMEN ALUETOIMISTO
itasuomi@riku.fi

Jaana Rossinen, aluejohtaja
p. (013) 221 990, 040 507 0795
Siltakatu 14 b 26 80100 Joensuu
Suvi Essel,
lähisuhdeväkivaltatyön koordinaattori
p. 050 428 9360

Joensuun palvelupiste
Annariina Tahvanainen,
toiminnanohjaaja
p. 040 725 6001
Siltakatu 14 B 26, 4. krs
80100 Joensuu

Savonlinnan palvelupiste
Sisko Stolt, yhdyshenkilö
p. (015) 273 700
Olavinkatu 40 A, 57130 Savonlinna

Kuopion palvelupiste
p. (017) 262 7738
Eila Kersalo, toiminnanohjaaja
p. 050 557 6712
Suokatu 27, 70100 Kuopio

Mikkelin palvelupiste
Sari Kuitunen, yhdyshenkilö
p. (015) 214 401
Porrassalmenkatu 19 B 50100 Mikkeli

Lappeenrannan palvelupiste
Maarit Kuntola, yhdyshenkilö
p. 050 501 7994
Pormestarinkatu 6 A (5.krs)
53100 Lappeenranta

POHJOIS-SUOMEN ALUETOIMISTO
pohjoissuomi@riku.fi

Maarit Saukko, aluejohtaja
p. 040 543 3495
Torikatu 16 90100 Oulu

Oulun seudun palvelupiste
Tanja Korkala, toiminnanohjaaja
p. 044 7868894
Torikatu 16 90100 Oulu

Kajaanin palvelupiste
Jaana Vanhala, toiminnanohjaaja
p. 040 822 5200
Tehdaskatu 11 87100 Kajaani

Raahen seudun palvelupiste
Tanja Korkala, toiminnanohjaaja
p. 044 786 8894

LAPIN ALUETOIMISTO
lappi@riku.fi

Päivi Alanne-Kunnari, aluejohtaja
p. 0400 979 175
Maakuntakatu 29 -31 B 3.krs
96200 Rovaniemi

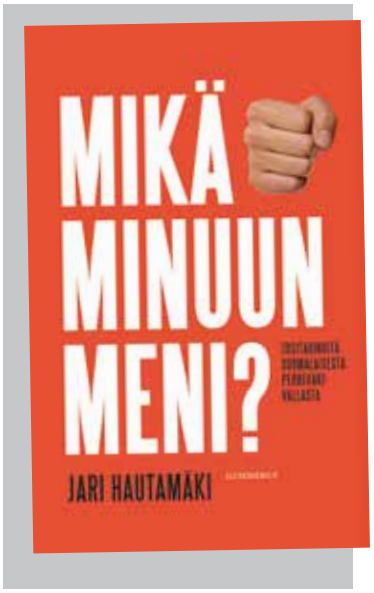
Rovaniemen palvelupiste
Soile Saukkonen, toiminnanohjaaja
p. 0400 979 026
Maakuntakatu 29 -31 B 3.krs
96200 Rovaniemi

Kemin palvelupiste
Maria-Riitta Saares, yhdyshenkilö
p. 040 830 5389
Kriisikeskus Turvapoiju
Etelärantakatu 6 94100 Kemi

Kemijärven palvelupiste
Päivi Säynäjäkangas yhdyshenkilö
p. 040 748 3225
Jutta Salmela
p. 0400 970 081
Särkeläntie 4 98120 Kemijärvi

Ylä-Lapin palvelupiste
Anne Näkkäläjärvi, yhdyshenkilö
p. 040 350 4007
Ristenrauna Magga
p. 0400 314 154
Sámi Soster ry
Sajos, 99870 Inari

Tuore katsaus suomalaiseen lähisuhdeväkivaltaan

Jari Hautamäki: *Mikä minuun meni?* Tositarinoita suomalaisesta perheväkivallasta
Gummerus 2013, 233 s.

Tuoreen tilastotutkimuksen mukaan lähes joka toinen suomalainen nainen on kokenut elämässään väkivaltaa. Tilastojen takaa löytyy monenlaisia tarinoita ja ihmiskohtaloita, joista useimmiten vaietaan. Psykoterapeutti Jari Hautamäen Mikä minuun meni? kuvaa läheisväkivallan todellisuutta, tällä kertaa ensisijaisesti miehen ja väkivallan tekijän näkökulmasta.

Jari Hautamäki kertoo kirjassa työstään ja kokemuksistaan Espoon Lyömättömällä Linjalla vuosina 1995–2013. Lyömätön Linja oli 1990-luvun alussa ensimmäisiä miehille suunnattuja perheväkivallan ennaltaehkäisypalveluja. Lähes alusta lähtien toiminnassa mukana ollut Hautamäki ei kuitenkaan esiinny läheisväkivallan kaikkitietävänä, valmiita vastauksia tarjoilevana asiantuntijana. Maltillinen ja harkitseva tyyli tekeekin kirjasta poikkeuksellisen vakuuttavaa luettavaa. Tässä aikuinen, monenlaisia elämänkohtaloita nähnyt mies pohtii avarasti miehenä olemista ja mieskuvan muutosta kuluneiden parinkymmenen vuoden aikana. Mutta fokus on kuitenkin koko ajan väkivaltaisen käyttäytymisen ennaltaehkäisyssä.

Kirjoittaja toteaa aiheellisesti, että jokainen väkivallan ilmenemismuoto on vahingollista ja tuottaa kärsimystä sen kaikille osapuolille. Hautamäki ei selittele väkivaltaa, mutta ymmärtää väkivaltaan ajautunutta ihmistä. Kirjassa tutkitaan väkivallan ilmenemismuotoja – niin fyysistä, henkistä kuin seksuaalistakin väkivaltaa. Käsitteiden huolellinen määrittely on tarpeellista, sillä vasta kokonaiskuvan ymmärtäminen avaa väyliä muutokseen. Mikä minuun meni? tarjoaakin käytännössä hyviksi koettuja malleja väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamiseksi. Kirjan pohdintatehtävät ja harjoitukset syventävät lukukokemusta ja pakottavat lukijan pohtimaan omaa suhdettaan väkivaltaan.

Useimmille miehille läheisiin kohdistunut väkivalta tuottaa häpeää ja syyllisyyttä – joskus jopa koko perheeseen kohdistuvia tuhoajatuksia. Tässä mielessä Mikä minuun meni? on tärkeä puheenvuoro myös perhesurmia pohtivaan keskusteluun. Hautamäki tarjoaa kiinnostavia näkökulmia usein toistettuun kysymykseen siitä, miksi perhesurmaaja on usein ”aivan tavallinen mies”.

Mikä minuun meni? sisältää paljon puheenvuoro- ja keskustelusitaatteja. Runsas sitaattien käyttö on tyypillistä nykyisille ihmissuhdekirjoille, mutta ei kuitenkaan aivan ongelmatonta. Kirjan esipuheessa Hautamäki toteaa, että kirjan tarinat ovat osin fiktiivisiä ja muokattu niin, että kenenkään henkilöllisyys ei tule esille. Yleensä sosiaalitutkimuksen hyvänä tapana on, että sitaatit ovat muokkaamattomia. Silloin lukijan ei tarvitse pohtia, mikä on autenttista aineistoa, mikä kirjoittajan kertomaa.

Mikä minuun meni? on tärkeä keskustelunavaus tunteita ja mielipiteitä herättävästä aiheesta. Läheisväkivaltaan suhtaudutaan usein suurella tunteella, jolloin ilmiön kokonaiskuva jää helposti näkemättä. Hautamäki tuo keskusteluun kokemuksen tuomaa rauhallista järjen ääntä, eikä herkuttele järkyttävillä yksityiskohdilla. *Mikä minuun meni?* on rehellinen, mietitty ja kiihkoton analyysi läheisväkivallasta ja samalla hyvä opas väkivallan ehkäisemiseen. Se on erityisen suositeltavaa luettavaa kaikille, jotka joutuvat työnsä tai elämäntilanteensa puolesta kohtaamaan väkivaltaan liittyviä kysymyksiä.

Kai Kiviranta